

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület (Révkomárom, Szlovákia) és a Falvak Kultúrájáért Alapítvány (Budapest, Magyarország) pályázatot hirdet.

1. A pályázat címe: Jókai-díj.
2. A pályamunkák beérkezési határideje: 2007. szeptember 30.
3. A pályázatról:
  - (a) 2007. évi téma: Esterházy János, a nemzet mártírja.
  - (b) Pályázni nyomtatásban meg nem jelent prózával vagy tanulmánnyal lehet, amelynek terjedelme nem haladhatja meg a 25 A4-es oldalt, de legalább 5 oldalas, 12 pontos betűmérettel és normál sortávolsággal, és amelynek közlési jogával a szerző rendelkezik.
  - (c) A pályázat jelígs. A pályaműhöz külön, zárt borítékban csatolandó szerzőjének neve, lakcíme, s nyilatkozata arról, hogy a pályamű nyomtatásban még nem jelent meg. Ezen a borítékon kérjük feltüntetni a pályázó jelígejét. A külső borítékra kérjük ráírni: Jókai-díj, pályázat.
  - (d) A pályázatokat egy nyomtatott példányban, minden oldalán jelíggel ellátva és digitális formátumban (floppy vagy CD) kell benyújtani az alább megjelölt címek egyikére.
  - (e) A pályázatok értékelése után az alapítók a pályázatra érkezett, arra érdemes írásokból egy antológia kiadását tervezik.
4. Döntés és értesítés: a legmagasabb értékelést kapott művek közül az alapítók által delegált nemzetközi bírálóbizottság 2008. január 10-éig hozza meg döntését.
5. A Jókai-díj tárgyasult formája Jókai Mór kezének márványlapon elhelyezett gipszmásolata, amelyhez 30 000,- szlovák korona pénzjutalom társul a bírálóbizottság döntése alapján.
6. Az elismerés 2008 februárjában, Jókai Mór születésnapja alkalmából Révkomáromban kerül átadásra.
7. A díjnyertes mű első felhasználási joga az alapítókot illeti.
8. A nem díjazott szövegeket az alapítók nem őrzik meg és nem küldik vissza.

Levélcím: Jókaiho vŕeobecnovzdelavacie a múzejné zdruzenie – Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület, Valchovnicka 2 (Csapó u. 2.), 945 01 Komárno, Szlovákia, vagy
Falvak Kultúrájáért Alapítvány, 1143 Budapest, Stefánia út 33., Magyarország

---

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

16. évfolyam 4. szám

2007. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Amberg Eszter:** A szerzői jog szerepe az elektronikus kereskedelemben ... 3
Mezey László Miklós: Újra találkozott múlt és jövő. Megnyílt a Magyar
Pedagógusok Háza 9

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Székesfehérvárott februárban 12
Ocsovszky Zsófia: Digitális játszótér. Új szolgáltatások a gyermekkönyvtár-
ban 16
Tapolcainé Sáray Szabó Éva: A Tatabányai Városi Levéltár szakkönyvtá-
rának alapítása 21
Kopacz Katalin-Mária-Bedő Melinda: Olvasás- és könyvtárszociológiai
vizsgálatok Hargita megyében 26
A Publika Magyar Könyvtári Kör 2006. évi rövidített szakmai és pénzügyi
beszámolója 38

Konferenciák

- Feketéné Birkus Ilona-Juhász-Barják Anna-Ozorai Ágnes:** A könyvtár,
az információs szolgáltatások és a marketing. Beszámoló a 15. BOBCATSSS
Szimpóziumról 41

Memento

- Szerafinné Szabolcsi Ágnes:** Kovács Máté nyíregyházi évei (1931–1935) ... 46

Perszonália

- Barátné Hajdu Ágnes:** Földi Tamás (1929–2007) 52
Weisz Gábor (1935–2007) 54

Könyv

- (hk):** A könyvszakma segédkönyvei. A könyvkereskedelmi képzés legújabb
tankönyve 56
Pogány György: Kék vér, fekete tinta 58

From the contents

Eszter Amberg: The role copyright in electronic commerce (3);

László Miklós Mezey: The House of Hungarian Pedagogues has been opened (9);

Zsófia Ocsovszky: New digital service in children's libraries (16)

Cikkeink szerzői

Amberg Eszter, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Barátné Hajdu Ágnes*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának tanára; *Bedő Melinda*, a csíkszeredai Hargita Megyei Könyvtár munkatársa; *Feketéné Birkus Ilona*, egyetemi hallgató; *Haralyi Krisztina*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Juhász-Barják Anna*, egyetemi hallgató; *Kopacz Katalin-Mária*, a csíkszeredai Hargita Megyei Könyvtár igazgatója; *Ocsovszky Zsófia*, informatikus, könyvtáros; *Ozorai Ágnes*, egyetemi hallgató; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár igazgatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Szerafinné Szabolcsi Ágnes*, a Nyíregyházi Főiskola oktatója; *Tapolcainé Sáray Szabó Éva*, a Tatabányai Városi Levéltár szakkönyvtárának vezetője

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Oktatási és Kulturális Minisztérium

Nemzeti Kulturális Alap

OKM

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint

HU-ISSN 1216-6804

Amberg Eszter

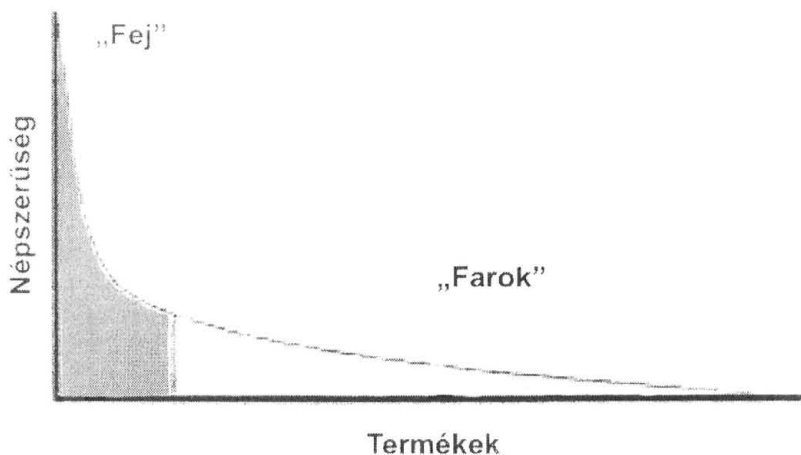
A szerzői jog szerepe az elektronikus kereskedelemben

A Szövetség az Elektronikus Kereskedelemért (SZEK) által Budapesten, 2006. november 22-én szervezett konferencia elsősorban az e-kereskedők szerzői jogi problémáira és tapasztalataira, a webáruházak és e-boltok tevékenységének szerzői jogi vetületeire fókuszált, mindemellett igyekezett körbejárni az aktuális szerzői jogi kérdéseket és konfliktusokat is. Ezt tükrözi a konferencia hármas tagolása: *A szerzői jog az Internet korszakában; A szerzői jog az alkotó és a kereskedő szemszögéből* és a *Szerzői jogok védelme a gyakorlatban* címmel.

Muraközi Gergely a technikai fejlődés hatását elemezte a szerzői jogokra vonatkozóan. Nézzük először magát a jelenleg formálódó, a közösség(iség)re épülő, második generációs internetkorszakot! Manapság egy mindent átfogó új jelenség és szemléletmód terjed egyre sebesebben, nevezetesen a Web 2.0, amely fogalom 2004 közepén bukkant fel Tim O'Reillynek és Dale Doughertynek köszönhetően. Azóta sokan próbálták magyarázni – több-kevesebb sikerrel – e világhálóval kapcsolatos fogalmat. Szempontunkból azt tartom fontosnak kiemelni, hogy egyrészt a korábbi weben lényegesen kevesebb szerző hozta létre azokat a tartalmakat, amelyekhez a felhasználó hozzáfért, míg manapság, a „webkettes” korszakban egyre többen publikálnak, publikálunk a világhálón. Másrészt korábban a felhasználók a tartalmakhoz magánál a forrásnál férhettek hozzá, míg a „Web mint platform” világában, az adatok és információk különböző helyeken vannak a világhálón szétszórva, és a hangsúly azokon a különböző eszközökön van, melyek lehetővé teszik számunkra, hogy összegyűjtsük a releváns információkat, és igényeinknek megfelelően feldolgozzuk őket¹ (például RSS²).

Tehát a Web 2.0 kvázi szabad platform, gondoljunk a Wikipédiára, amely a közösségi eszméhez hűen a kollektív intelligenciára és tudásmegosztásra épül, és *aktív felhasználói részvétellel* készül. Mára már a „wiki” kifejezés műfajjá nőtte ki magát, hiszen e kifejezéssel illetjük a hasonló elvek alapján szerkesztett oldalakat. A közösségi kezdeményezések pedig kiválthatják az ún. *network effects*-et, azaz a hálózati hatást, amit sommásan úgy definiálhatunk, hogy az egész sokkal több, mint a részek összessége. A felhasználók bevonhatók a tartalom-előállításba (azt minimális kontrollal szerkeszthetik), a tartalmak felcímkézésébe (*folksonomy*³), a tartalmak megosztásába stb. – sőt, mondhatni, általuk jön létre a „tartalom”; az egyedi felhasználók összessége pedig valamilyen emergens hatást vált ki. Az internet ilyen emergens jelenségei a Wikipedia, vagy az iWiW.

Ezekhez az ún. részvételi architektúrákhoz tulajdonképpen nem új technológiára volt szükség, hanem szemléletváltásra. Ezt példázza az Amazon.com is, amelynek üzleti modelljével kapcsolatosan szeretnék kiemelni egy újabb „webkettes” jelenséget, a „Long Tail”-t.⁴ Chris Anderson fogalma a digitális technológiák, az internet és a társadalom interakcióját próbálja demonstrálni, amely alapvetően megváltoztatja a hagyományos piaci modellt. Anderson szerint az ún. Long Tail („hosszú fark”) görbével képezhetők le a kulturális szféra nagy piacai.⁵

Nem kétséges, hogy a „webkettő” a kreativitás hálózata, ahol szabadabban bánhatunk a különböző tartalmakkal, mint korábban, s ahol maguk a felhasználók aktívan részt vesznek e hálózat fejlesztésében. E kreatív, humán hálózat elterjedésének köszönhetik népszerűségüket a blogok, a podcast-ok, az RSS stb.

A fent vázolt trendek alapján Muraközi szerint a problémák forrása a nyitottság. A tartalmak jelentős részét manapság maguk a felhasználók hozzák létre; vannak olyan oldalak, melyeknek több milliós a felhasználói körük. A régi kérdések az új médium esetében új köntösben jelennek meg: hogyan lehet a felhasználókat ellenőrizni? ki a felelős a felhasználó esetleges jogsértéseiért? a fenntartó mennyiben felelős azért, hogy fenntart egy rendszert, amelyen keresztül jogsértéseket lehet elkövetni? vagyis ha nem ő rakja fel a tartalom nagy részét, nem ő ellenőrzi, akkor hogyan lehet majd azt rajta számon kérni?

A Web 2.0 egyre szélesebb körben való terjedésével a jövőben a fizetős és ingyenes tartalmak, valamint a szerzői jogsértők folyamatos küzdelme prognosztizálható. A jogalkotás persze mindig lemarad a technikai fejlődés mögött, ezért a digitális társadalomban – mint látjuk – újabb és újabb kérdések merülnek fel a jogérvényesítés terén. Ezek a felmerülő kérdések is rávilágítanak arra, hogy az exponenciálisan növekvő globális piacot lokális regulák helyett nemzetközi szinten kellene szabályozni. Az első lépés az lenne, hogy legalább uniós szinten kialakuljon az egységes közösségi szerzői jog.

Gyenge Anikó a szerzői jogi szabályozás nemzetközi és európai hátterét mutatta be. Előadásában a nemzetközi szerzői jogi szerződéseken⁶ túl számba vette a közösségi jogi szabályokat is: a vámszabályokat⁷, az egy-egy műtípus, bérleti jogot stb. szabályozó „nem horizontális szabályok”-at⁸, továbbá a horizontális

szabályokat⁹ és a közös jogkezelést¹⁰. A konferencia résztvevői arról is értesülhettek, hogy jelenleg tárgyalás alatt áll a szellemi tulajdonjogok büntetőjogi érvényesítéséről szóló irányelv¹¹, amely rendkívül szigorú lesz. Az irányelvtervezet szerint a bünszervezetben való elkövetés minősített esete öt évig terjedő szabadságvesztéssel lenne sújtandó, továbbá a bünszervezetben elkövetett, valamint az egészségre, illetve biztonságra veszélyes cselekményeket legalább 300 000 euró (!) pénzbüntetéssel tervezik sújtani. Ennél enyhébb esetekben minimum 100 000 eurós (!) pénzbüntetést rónának ki.

Tóth Péter Benjámín aktuális helyzetképet adott a digitális zenefelhasználási módokról (pl. IPTV, webcasting, podcasting, háttérzene-szolgáltatások). A szerzői jog gazdasági megközelítése kapcsán rámutatott arra: sokan tévesen hiszik azt, hogy a szerzői jog egyetlen célja az alkotó ember védelme. A szerzői jog tulajdonképpen a befektetőket védi, tehát nem a szűk alkotói réteg ellátása a cél. Ezt az állítását a szerzői jog gyökereire alapozza, amely jog a nyomdai privilégiumokból és a kiadói monopóliumokból fejlődött ki. Felhívta a figyelmet a nyugati társadalmak erős kommunisztikus nosztalgiájára, ahol a „profitorientált” szitokszóként jelenik meg, továbbá az előadó szerint nem közismert az összefüggés a jól működő gazdaság és a társadalmi jólét között. Az Artisjus megbízott ügyvédje szerint a szerzői jog a kreatív ipar alapja, és a kulturális termékek fogyasztásából kiindulva a gazdasági fejlődést segíti elő. A „webkettő” (ahol mindenki hozzájárul, mindenki hozzáfér) pedig csak felerősítette napjainkban azt az utópisztikusnak nevezett marx-i gondolatot, amelyet *A gothai program kritikájában* fogalmazott meg a szerzője: „mindenki képességei szerint, s mindenkinek szükségletei szerint”.¹²

Ehhez csendben tenném hozzá, hogy az már csak az élet fintora, hogy sokszor éppen direkt vagy indirekt módon a kapitalizmus termeli ki e kommunisztikus eredményeket. A kapitalizmus mindig ösztönözte és generálta az újítást, az innovációt, az új, piacképes termékek és szolgáltatások megjelenését, az árak pedig csökkenni, ahogy a kereslet és főleg a kínálat növekszik. Ez pedig a piac bővülését eredményezi, ahol a további újítások már e kibővült, szélesebb gazdasági alapra épülhetnek. Gondoljunk Gutenberg ólombetűire, azaz a könyvnyomtatás forradalmára, ami az információk tömeges terjesztését tette lehetővé. A kézzel írott és illusztrált, bőrkötéses és kevés példányszámú, nehezen hozzáférhető könyvtől a nyomtatott könyvekig és azok „paperback” formájú, tömeges kiadásáig az információk átadása egyre olcsóbbá és demokratikusabbá vált. Az internet egyszerűen csak egy a legújabb technikai újítások hosszú sorában, amelyek a népesség egyre nagyobb hányadát érik el. Ami korábban csak kevesek privilégiuma volt, az egyre inkább sokak jogává válik. Az a cél, hogy mindenkit „igénye szerint” lássunk el információval, még messze lehet, de annyi bizonyos, hogy ma közelebb vagyunk hozzá, mint eddig bármikor.

Kis Gergely, a GKINET Internetkutató és Tanácsadó Kft. igazgatója *Digital Rights Management (DRM) vagy a Creative Commons (CC) által kínált alternatíva és a jövő lehetséges útjai* című előadásában rámutatott a DRM hátrányaira, miszerint például a DRM nem képes megelőzni az illegális letöltést, csak kicsit bonyolultabbá teszi a hozzáférést, vagy a DRM jelentősen megnöveli a tartalom-szolgáltatók és a fogyasztók költségeit stb. Ezen problémák ellenszere lehet a CC¹³, amely tulajdonképpen egy, az adott műhöz a szerző által csatolt felhasználási engedély, ebből a felhasználó számára világosan kiderül, hogy mi az, amit az

adott művel megtehet, és mi az, amit nem. Az előadó a CC lényegét úgy foglalta össze, hogy a CC licenzek használatával minden szerzőnek lehetősége van arra, hogy:

1. engedélyezze a művek nem kereskedelmi célú felhasználását,
2. megtiltsa vagy engedélyezze a kereskedelmi felhasználást,
3. engedélyezze vagy megtiltsa az átdolgozást (fordítást, megzenésítést stb.).

Mikor a CC előnyeit, újdonságait esztereljük, fontos kitérnünk arra, hogy a CC határokon átívelő, mint az internet. Az internetes tartalmak védelmére az elterjedt DRM-mel szemben az előadó tehát egyértelműen a CC mellett tette le a voksát.

Kabdebó György, a Filmjusz elnöke szerint a szerzői jog védelme igenis fontos, hiszen a szerzőknek ebből kell megélni, a piac másképp nem marad fenn. Mint mondta, a szerzői jogkezelés lényege, hogy ha más profitot hoz létre egy adott termékből annak forgalmazásával, akkor azt a szerzővel a bevétel arányában meg kell osztania. Továbbá kifejtette, hogy egy film esetében minimum négy szerzőről kell beszélni¹⁴, illetve egyéb másodlagos jogosultakról, ezért az ő álláspontjuk eltérő a CC licenzzel kapcsolatban. Szerinte a megoldás az önkéntes (tehát nem kötelező!) közös jogkezelés, a CC-t pedig egészen egyszerűen „demagógiának” nevezte, hiszen mi történik akkor, ha pl. a négy szerző közül az egyik akarja, a másik nem a CC használatát, tehát az előadó úgy véli, hogy ez nem nyújt egyértelmű megoldást e területen.

Mojzes Imre, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem tanára előadásában a technológiafüggetlen szerzői jog mellett érvelt. Az analógról a digitális műsortovábbításra való áttérést – az EU előírása szerint – 2012 elejéig kell megvalósítani Magyarországon. Pontosabban az ún. digitális átállásra 2012. július 1-jéig kaptunk haladékot. A műszaki konvergencia technológiai fejlődéssel együtt új szolgáltatási lehetőségek megteremtését vonzza maga után, amely konvergencia alapja az előadó szerint, hogy a jövőben

- bármely tartalom (nem csak a digitális) hang, kép, adat bővülni fog (illat, hangos védjegy),
- bármely csatornán keresztül, amelyet véges (elképzelt) vagy zéró) távközlési költség és nagyon széles (talán szinte végtelen) sáv szélesség jellemezhet,
- elérhető lesz bármely végkészüléken, amely gyakran mobil.

A műszaki konvergenciára épül a szolgáltatások konvergenciája, a műfajok, iparágak és persze a technológiák konvergenciája mind az átviteli módszerek, mind a hozzáférési és fogyasztói végkészülékek terén. A konvergencia kezelésére különböző eszközök állnak rendelkezésünkre, az egyik ilyen eszköz a szabályozás¹⁵, vagy a szellemi termék tisztelete, megismerése, vagy az oktatás stb. Lehetőség szerint a konvergáló területek minél egységesebb szemléletű szabályozására lenne szükség. Az elektronikus hírközlési ágazatban a verseny létrehozásának technológiafüggetlen, nyitott szabványú, összehangolt megközelítése létfontosságú a versenyképes piac kialakítása szempontjából.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény védelemben részesíti az irodalom, a tudomány és a művészet minden olyan alkotását, amely egyéni, eredeti jelleggel bír és rögzítve van. Az előadó kiemelte: a szerzői jogi szabályozás je-

lenleg az adott műnek az adott hordozón való megjelenéséhez kötődik, a hordozóhoz, a technológiához kötődően (hanglemez, kazetta, CD) mindig megfizettetik a szerzői jogdíjat, pedig a fogyasztó a művet szeretné élvezni, nem a hordozót. Tehát érdemesnek tartja nem technológiához kötni a szerzői jogdíjat, és nem utolsó sorban a technológiafüggetlen szabályozás homogénebbé tehetné a konvergenciát is. Hangsúlyozta továbbá, hogy fontos lenne átgondolni a szerzői jog és a digitális kultúra viszonyát, hiszen a digitális átállás tulajdonképpen nem műszaki, hanem társadalmi probléma.

Napjaink információs társadalmában egyre inkább felmerül az a szerzői jogot is érintő igény, hogy biztosítani kell a technológiai semlegességet. Sokak szerint a szerzői jog gátolja az innovációt, a műszaki fejlődést, akadályozza az információ szabad áramlását és a tudáshoz való hozzáférést egyaránt. A műszaki fejlődés mindig is döntő szerepet játszott a szellemi tulajdon-jogok rendszerének kialakulásában és fejlődésében, ugyanakkor – mint láttuk – állandó kihívást is jelent számára. Közismert, hogy a szellemi tulajdon-jogok, s azokon belül a szerzői jog és az ún. szomszédos jogok társadalmi és gazdasági jelentősége nagyobb mint valaha; fontos tényezőjévé vált a globális gazdasági folyamatoknak, ösztönzi az alkotómunkát és alapja az interneten zajló elektronikus kereskedelemnek. Éppen ezért különösen fontos és nélkülözhetetlen a szellemi tulajdon-jogok megfelelő védelme a tudásalapú társadalomban.

JEGYZETEK

- 1 Lásd: Wikipédiában: http://hu.wikipedia.org/wiki/Web_2.0
- 2 Rich Site Summary vagy Real Simple Syndication. XML fájlformátum, amely lehetővé teszi az együttműködést pl. a különböző blogok vagy híroldalak között.
- 3 Közösségi címkézés. Amikor a felhasználók saját „tag”-eket, címkéket állíthatnak elő, és azokat szabadon hozzárendelhetik az egyes oldalakhoz, vagyis amikor a címkék kiosztása és rendszerezése nem kontrollált szótárból, nem előzetesen lefektetett szabályok szerint történik.
- 4 A „Long Tail” jelenségről ld. bővebben: Dippold Péter: Merre tovább, katalógus? = Könyvtári Figyelő, 2006. 4. sz. 521–527. p.
- 5 A görbe elején vannak a legnépszerűbb szerzők a legnagyobb forgalommal, ez a „fej”, ami viszonylag rövidebb szakasz. Majd a görbe meredek lejtésbe kezd és jön a hosszabb szakasz, a „farok”. Anderson szerint idáig a „farok” rész rövidebb volt. pontosabban: korábban a görbét kettészelte a gazdaságosság követelménye és a gazdaság törvényei, amelyek azt diktálták, hogy foglalkozni csak a tömegigény kielégítésével szabad, a bestsellerekkel; a többi, a mindinkább elnyúló „farok”-részt képező, kevésbé populáris termékek egyedi igényeket elégítenek ki, nem kifizetődők. Ellenben manapság a „farok”-rész meghosszabbodik, megnyúlik. Ez a trend annak köszönhető, hogy ami korábban nem volt kifizetődő, nem volt gazdaságos, az most a technikai fejlődéssel, a digitalizáció és a Web 2.0 korszakában az lett. Ez azt eredményezi, hogy a görbe „fej” utáni része a sok kis önálló részpiacból álló Long Tail-ben folytatódik, a hosszan elnyúló farokban, miszerint pl. olyan könyvekkel is érdemes foglalkozni,

amelyeknek csak pár vevője van, ld. az Amazon.com kínálatát. (Ezt a hatást erősítik az olyan új reklámstratégiák, amelyek a kevésbé olvasott oldalakat tartalom szerint clemzik, és a tartalomhoz illő reklámokat jelenítenek meg rajtuk, mint a Google Ad-Sence.)

- 5 Berni Unió Egyezmény 1886, TRIPS-megállapodás 1994, WIPO Szerzői Jogi Szerződés 1996, WIPO Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződés 1996.
- 7 A Tanács 241/99/EK rendelete; a Bizottság 2549/99/EK rendelete; a Tanács 1383/2003/EK rendelete.
- 8 A Tanács 91/250/EGK irányelve a számítógépi programok jogi védelméről; a Tanács 92/100/EGK irányelve a *bérleti jogról és a használati jogokról*, valamint a szellemi tulajdon területén a *szerzői joghoz kapcsolódó egyes jogokról*; a Tanács 93/83/EGK irányelve a *műholdas műsorsugárzásra és a vezeték nélküli közvetítésre alkalmazandó szerzői jogra*, valamint a *szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról*; a Tanács 93/98/EGK irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok *védelmi idejének összehangolásáról*; az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve az *adatbázisok jogi védelméről*; az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve az *információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról*; az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve az *eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról*.
- 9 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól; az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.
- 10 Communication from the COMMISSION to the COUNCIL, the EUROPEAN PARLIAMENT AND the EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market Brussels, 16.04.2004 COM(2004) 261 final; COMMISSION Recommendation 2005/737/EC of 18 May 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services Brussels, 30.9.2005.
- 11 Amended proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights. http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0168en01.pdf
- 12 Azaz mindenki képességei szerint járuljon hozzá a javak előállításához, és mindenkinek szükségletei szerint jusson azokból.
- 13 <http://www.creativecommons.hu/civil/>
- 14 Producer, rendező, forgatókönyvíró, zeneszerző stb.
- 15 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/21/EK irányelve az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról.

Újra találkozott múlt és jövő

Megnyílt a Magyar Pedagógusok Háza

A legtalálhatóbb jelző az lehet, hogy örömteli eseményre gyűltek össze 2007. február 19-én a fővárosi Könyves Kálmán körúton, a Népligettel szemben fekvő, mindenki által Tündérpalotaként emlegetett épületben a könyvtárosok, iskolai könyvtárosok, pedagógusok, múzeumi szakemberek, a hazai művelődés- és oktatásügy felelős irányítói és a sajtó képviselői: megnyílt a Magyar Pedagógusok Háza. Voltaképp hármás évfordulót ünnepeltek az egybegyűltek, hiszen egyrészt 130 esztendeje alakult meg az Országos Tanszermúzeum, másrészt 100 éve jött létre a tanszermúzeum bázisán az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum*, harmadrészt a még nem is túl régen a „halállal” hírbe hozott OPKM megmaradásának is örvendhetek a résztvevők. Úgy tartják, akinek a halálhírért költik, az hosszú életű lesz – mondotta a rendezvény bevezetőjében Varga Katalin főigazgató asszony. A hosszú élet reménysége mellett viszont bizonyosság, hogy végre újra együvé került az OPKM két nagy alapegysége, a könyvtár és a múzeum. sőt oly módon, hogy 2007 júliusától részesei lesznek a Magyar Pedagógusok Háza elnevezésű, több funkciójú intézménynek.

Az új intézmény kialakítandó szolgáltatásait hét csoportra lehet osztani. Mindenekelőtt országos tudományos szakkönyvtár lesz, annak rendje és módja szerint olvasóteremmel, tájékoztató szolgálattal, adatbankkal, korszerű információs eszközökkel. Másodsorban úgynevezett taneszköz-centrum lesz, ahol a legkülönbözőbb taneszközökre (ide értve a tankönyveket is) vonatkozó információk szerezhetőek be, egészen a gyakorlati kipróbálásig menően. A harmadik feladatcsoportot az országos gyűjtőkörű pedagógiai múzeum testesíti meg, ahol állandó iskolatörténeti és időszakos kiállításokat tekinthetnek meg a látogatók. Tartalomszolgáltatás és információnyújtás lesz a negyedik szolgáltatáscsoport, amelybe sok minden beletartozik a pedagógiai szakirodalmi és gyermekirodalmi adatbázisoktól a saját folyóirat (Könyv és Nevelés) kiadásán át a pedagógiai, neveléstörténeti, neveléstudományi stb. kiadványok gondozásáig. Az ötödik, hatodik, hetedik feladatkör szinte egymást egészíti ki, de mindenképp összefügg, hiszen a Magyar Pedagógusok

* Droppáné Debreczeni Éva: Száz éve nyitott meg az Országos Paedagógiai Könyvtár. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2006. 10. sz.

Háza szakmai fejlesztési központ, kulturális centrum és továbbképző intézmény is kíván lenni.

Farkas Katalin, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet igazgatója nyitotta meg hivatalosan a Házat, megköszönve az eddig végzett alapítói munkát, és fölvázolta az intézmény előtt álló teendőket és perspektívákat. Szólásra emelkedett az Oktatási és Kulturális Minisztérium részéről Berki Imre, oktatási szakreferens, Vigh Annamária, a Közgyűjteményi Főosztály vezetője és Skaliczki Judit főosztályvezető-helyettes. Vigh Annamária fölvázolta a 2007–2010 közötti múzeumi stratégia alapelveit, ezek közül is kiemelve azt a törekvést, miszerint szorosra kell szőni a szálakat a múzeum és iskola, a muzeológia és pedagógia között, ilyen értelemben igen fontos és nagy feladat előtt áll az OPKM. A megnyitó ünnepség hallgatósága előtt aligha kellett bizonygatnia, milyen pedagógiai – ne idegenkedjünk a mostanában háttérbe szorulni látszó kifejezéstől, nevelési – hatása van a múzeumnak, ahol a gyerekek, fiatalok közvetlen közelről tanulmányozhatják a múlt emlékeit, ahol szinte kézzelfoghatóvá válik a história.

Skaliczki Judit a közelmúlt fölidézésével kezdte, jelesül azzal, hogy tavaly júniusban az önálló OPKM sorsa még megpecsételődni látszott, más intézményekkel való összevonása volt napirenden, és 2007 februárjáig akkorát fordult a kocka, hogy végre együvé kerülhetett a könyvtár és a múzeum, megtalálni látszik helyét a Magyar Pedagógusok Háza intézmény struktúrájában, illetve feladatrendszerében. Az osztályvezető asszony továbbá fölvázolta az OPKM előtt álló legfőbb feladatokat: legyen országos pedagógiai szakkönyvtár, legyen országos iskolai könyvtári központ és legyen az országos szakmai felügyelet centruma. Mindközben törekedjék megvalósítani a XXI. század nagy, talán legfontosabb könyvtári trendjét: a falak nélküli, a bárhonnét és bármikor elérhető információs központ ideáját, amelynek szolgáltatásait akkor is igénybe tudja venni a „látogató”, ha ki sem lép otthona ajtaján. A virtuális könyvtári szolgáltatásokra – mondotta Skaliczki Judit – európai uniós támogatásokból remélhetnek a szakemberek okkal-joggal forrásokat. És általában: az eddigieknél sokkal több figyelmet kell fordítani az iskolai könyvtárakra – elvégre a gyermekeinkről van szó! Az ős keleti bölcsesség úgy tanít: a leghosszabb út is az első lépéssel kezdődik, és ez az első lépés immár megtörtént, nevezetesen azzal, hogy egyetlen minisztérium felügyeli az oktatást és a kultúrát, tehát jó esély van az iskolai könyvtárak ügyének fölkarolására, a rá irányuló szakmai figyelem intenzívebbé válására.

Takács Gábor, a főváros VIII. kerületének alpolgármestere is a jelenből kiinduló jövőről beszélt, arról, hogy Józsefvárosban igen sok oktatási intézmény működik – az óvodától az egyetemig –, ilyenformán aligha kétséges, hogy sok-sok látogatóra számíthat a Magyar Pedagógusok Háza. És csakugyan, a gyakorló pedagógusok, az elméleti kutatók, a pedagógusjelöltek, a tudományos diákköri dolgozatot, pályaművet vagy szakdolgozatot készítő fiatalok egy helyen, méltó környezetben olvashatnak itt szakirodalmat, régi és újabb tankönyveket, iskolai értesítőket, tekinthetik meg a kiállításokat, vehetnek részt szakmai programokon, konferenciákon, továbbképzéseken, böngészhetnek az adatbázisokban stb. A Könyves Kálmán körúti Tündérpalota, maga az épület olyan környezetet nyújt, olyan hangulatot áraszt, amely igazán segíti az elmélyült kutatómunkát, az igényes tájékozódást.

A február 19-ei megnyitó – talán a beszámoló eddigi részéből is kiderült – nem pusztán formális ünnepség volt. A rendezvény szakmai színvonalát tovább emelte

két neves pedagógiai szakember előadása. Kelemen Elemér főiskolai tanár, a televízióból is ismert népszerű pedagógiai szakértő a magyar oktatás megújulásának két legfőbb forrását, a nemzeti múlt hozadékát és a nemzetközi tapasztalatok tanulságait, azok összhangba hozását emelte ki előadásában. Pukánszky Béla professzor szintén a múltról beszélt. Többek között arról, hogy a Tündérpalota eredetileg a józsefvárosi Tisztviseleőtelep gimnáziumának épült, és íme 2007-től a Magyar Pedagógusok Házának ad otthont. Vagyis a hajdani iskolának komoly jövője van új funkciójában is. Az előadó a könyvtár hagyományos feladatainak, szolgáltatásainak fontosságát hangsúlyozta, azt, hogy a könyvekre mindig szükség lesz. Virtuális úton el lehet érni, sőt el is kell érni a könyvtárak adatbázisait, lehet böngészni az elektronikus bibliográfiákban, de elmélyült tudásra szert tenni csak a könyvek által lehetséges. Az adatbázis eszköz – mondotta –, a könyv kincs! Végül is a könyvtár a könyvek gyűjteménye, a tudás kincsesládája, és ha még ehhez hozzátartozik a szemléltető múzeum is, az maga a tökéletes harmónia, visszatérés ahhoz a hajdani, immár klasszikus felálláshoz, ahol és amikor a könyvtár és a múzeum rendszerint egy intézmény volt.

Így találkozott – többféle értelemben is – újra múlt és jövő. Mindenekelőtt rendeződni látszik a Magyar Pedagógusok Háza részeként működő OPKM sorsa. Ismét együvé került az eddig kényszerűségből különálló két gyűjtemény, a könyvtár és a múzeum, ahol persze megint csak és természetes módon találkozik a múlt és a jövő: a legkorszerűbb nemzetközi adatbázisok (ERIC, Psycinfo, FIS-Bildung, EISZ, EBSCO) és a hajdani szemléltető eszközök, a legfrissebb szakirodalom és az egykori önképzőkori dokumentumok megsárgult lapjai – mind-mind egy helyen. Ilyen értelemben, meg szó szerinti jelentésében is szellemi „találkahely” lesz a Magyar Pedagógusok Háza, a pedagógusok közösségének reménybeli otthona.

Ingyenpéldányok a Kommentárból

A Kommentár című folyóirat 2006 februárja óta jelenik meg. A lap feladatának tekinti, hogy konzervatív–szabadelvű szellemben tárgyalja a honi kultúra és közélet nagy problémáit – az aktuálpolitizálás szándéka nélkül. A lap szerzői fiatal, társadalomtudományi kutatással foglalkozó értelmiségiek és már nevet szerzett kutatók, oktatók. A lap olvasótábora öröndetesen nő, ismertsége szintén. Az elmúlt év számaiból (1–6. szám) azonban még van a szerkesztőségben, és kérésre magyarországi közönyvtárak ingyen kaphatnak a megjelent példányokból.

A lap tartalma megtalálható az interneten (www.kommentar.info.hu).

Az érdeklődők Dömötör Csaba szerkesztőségi titkárral vehetik fel a kapcsolatot a titkarsag@kommentar.info.hu címen.

Székesfehérvárott februárban

2001 végén jártam utoljára Székesfehérvárott, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban. Itt készítettem életem első igazi interjúját a 3K részére. Ez volt az oka, hogy a megyei könyvtárakról szóló sorozat tervezésénél ez a könyvtár jutott eszembe elsőként. Örömmel töltött el, hogy visszamehetek hozzájuk. Aztán eszembe jutott, hogy Komlói József annak idején milyen várakozással beszélt az új könyvtár terveiről, és úgy döntöttem, hogy várok. Nos, 19 hónapot vártam arra, hogy arról írassak, esetleg letették már az alapkövet, vagy legalábbis a helyszínt kijelölték, és megvan a pénz az új épületre. Arra gondoltam, hogy milyen jó lesz, ha az „álomkönyvtár” megvalósulásáról beszélgethetünk. Reményeim viszont már tavaly nyáron szertefoszlani látszóttak, és mára már bizonyossá is vált: az új épületre még több évet várni kell. Idézzük fel az öt évvel ezelőtti beszélgetést! A könyvtár két épületben működött, ahogy ma is. A Bartók téri épület, amely az igazgatóságnak, a felnőtt kölcsönzésnek és a módszertani részlegnek ad helyet, még az 1940-es évek elején művelődési háznak készült. Egyik részében a Csók István Képtár működik. A másik épületben az olvasóterem, a gyermekrészleg, a kötészet, a feldolgozó osztály és a helyismereti csoport működik. Az állomány nagy része már akkor számítógépen feldolgozott volt. Komlói Józseffel igazgatói pályájának kezdetén beszélgettem akkor, ma már rengeteg tapasztalattal a háta mögött ül velem szemben, és természetesen rögtön a leendő épület a témánk.

– A 2001-ben elindult folyamat, sajnos, megrekedt. Akkoriban a szakmai koncepció elkészült, a politikai döntés viszont nem született meg. A városnak van megyei könyvtára megyei önkormányzati fenntartással, és van a város könyvtára (fiókkönyvtárakkal) a városi önkormányzat fenntartásával. A szakma teljes egészében egyetért azzal, hogy az új könyvtárnak ezeket egyesítenie kell. Az összevonásnak viszont csak az új körülmények között van értelme, hiszen most sem hely és semmilyen lehetőség nincs erre.

Viszont éppen az elmúlt időszak eseményei újra reménykedésre adhatnak okot. A múlt héten tartottak egy együttes városi és megyei kulturális bizottsági ülést, ahol az új könyvtár létesítése volt napirenden. Itt határozat született arról, hogy a két intézmény igazgatója dolgozzon ki egy szakmai koncepciót. Egyelőre a helyszín kérdéses, most csak a szakmai tervre koncentrálunk. A városi könyvtárnak március 1-jétől új igazgatója van, Ábrabármné Molnár Ilona, akivel közösen fogunk dolgozni.

– *Önök viszont ez már nem az első vezetői ciklusa.*
– Igen, ez a második, és 2009 októberéig tart. Nagyon bízom benne, hogy addigra, még ha nem is lesz teljesen kész az új épület, de a munka elkezdődik. Sajnos, idáig még az épület tervezéséig sem jutottunk el. Bár soha nem volt kétséges, hogy kell egy új könyvtár – hiszen már több mint harminc éve szeretne a megye új könyvtárat –, viszont több okból ez nem valósult meg. Ha belegendolunk, hogy milyen gazdasági szerepe van a városnak és a megyének, milyen húzóerő a beruházások tekintetében, akkor mindenki elismeri, hogy a kultúra területén is fejlődniük kell.

– *Milyen anyagi forrásra számítanak?*
– Az anyagi fedezetet a II. Nemzeti Fejlesztési Terv uniós forrásai jelenthetik.

– *2001-hez képest milyen változások történtek a könyvtárban?*
– Hat év alatt azért történt pozitív változás is! Egy új szárnyal – 200 négyzetméterrel – tudtuk bővíteni a könyvtárat (így 2620 négyzetméternyi lett az összterület). Az új területen egy audiovizuális és számítógépes részleget alakítottunk ki. Itt a videókat, DVD-ket, hangzó anyagokat gyűjtöttük össze. Ezeknek addig nem volt külön helye, így most egy gyűjteménybe kerültek. Az egyetlen hátránya a részlegnek, hogy a második emeleten van. Sajnos, a körülmények egyáltalán nem teszik lehetővé az akadálymentesítést. Mindkét épületünk műemlék, így nagyon drága lenne az átalakítása.

– *Milyen változások történtek még a könyvtár életében?*
– Azóta öt fővel vagyunk kevesebben, most 57-en dolgozunk itt. Tudom, hogy máshol drasztikusabb leépítések voltak, de mi néhány ember hiányát is nagyon megérezzük, mivel két épületben vagyunk, és azon belül is „szétdaraboltan”. A szabad polcon a könyvek egynegyede van, a többi raktárban. Azon igyekszünk, hogy ezt ne érezze meg az olvasó, és ne kelljen órákat várnia egy könyvre.

A fluktuáció a '90-es években még jellemző volt, ma viszont már egy nagyon stabil csapat végzi a munkát. Rengeteg a jelentkező, az álláskereső, de szinte egyáltalán nincs üresedés. Egy gond viszont lesz a következő években, mégpedig a nyugdíjazások sora, amely által egy korosztály kilép a könyvtárból. Néhány, hosszú évtizedek óta itt dolgozó, nagy tapasztalattal rendelkező kollégától búcsúzunk el. Az ő munkájukba kell beletanulnia a fiatalabb generációnak. Egy speciális probléma is felmerül ennek kapcsán: az a tapasztalatom, hogy a mai, 30-as éveikben járó kollégák nem szívesen vállalnak vezető pozíciót. De biztos, hogy megoldódik ez a helyzet.

– *Ön mindig tudta, hogy vezető lesz? Korábban hogyan gondolkodott erről?*
– Nem, nem. – 1976-ban, érettségi után kezdtem el itt dolgozni. Bár az is igaz, hogy viszonylag fiatalon lettem az olvasószolgálatnál csoportvezető. Utána pedig megüresedett az osztályvezetői poszt, ahova engem neveztek ki. Tehát az események is így alakultak, és nyilván volt egyfajta készletet is bennem. Viszont arra sohasem gondoltam, hogy egyszer igazgató leszek.

– *És változott Ön az elmúlt évek alatt a vezetői szerepben?*
– A kollégákat kéne megkérdezni erről. Úgy érzem, hogy nem változtam. Az ember 40 éves kora után nem nagyon változik. Ez tulajdonképpen lehet, hogy baj

is. Egyébként jobban belegondolva, talán annyiban változtam, hogy az igazgatói kinevezésem után, az első időkben mindent túl komolyan, a lelkemre vettem. Most már meg tudom tenni, hogy bizonyos dolgok leperegnek rólam, jobban tudok ebből a szempontból súlyozni az ügyek között. Muszáj a dolgokat a helyükre tenni és a helyükön kezelni, egyébként nem lehet ezt a munkát végezni.

– *Visszatérnék a könyvtár új részlegére: pozitívan befolyásolta a látogatottságot?*

– Igen, ennek a részlegnek a kihasználtsága nagyon jó. Napi átlagban 100 látogatója van. Bár azért azt is el kell mondanom, hogy általában bizony van csökkenés a látogatottságot tekintve. Az olvasóforgalmi adatok azt mutatják, hogy kevesebb a látogatónk, mint tavaly. Ennek az oka összetett. Részben demográfiai, hiszen kevesebb gyerek születik, a gimnazisták most kevesebben vannak. A másik lehetséges ok a környék felsődoktatási könyvtárainak megerősödése. Míg régebben hozzánk sok főiskolás, egyetemista járt, most, hogy ott jobb körülmények vannak, inkább az ő szolgáltatásaikat veszik igénybe. Természetesen napról napra sokat változik a világ. Az internet korában az információszerzésnek már nem az az elsődleges módja, hogy az ember bemegy a könyvtárba és ott helyben tud csak hozzájutni a keresett anyaghoz.

– *Az új épület növelné a látogatottságot?*

– Biztos, hogy igen. Egy új épület mindig „dob” a látogatottságon, hiszen az új körülmények vonzóbbak, kellemesebb környezetbe szívesen jönnek az emberek. Erre megyei példa is van. A bicskei városi könyvtárat bővítették, korszerűsítették, és ott egyértelműen emelkedett az olvasók száma. Viszont amit megjegyeznék, és tényleg egy sikertörténet, az az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer működése, a könyvtárközi kölcsönzés. A kölcsönzések száma évről évre meredeken emelkedik felfelé. Ez talán jelzi azt, hogy az állományunk – amely jelenleg 387 400 dokumentum – jó. Tavaly a kölcsönzések 15,5 százalékát meggyén kívülre küldtük. Remélem, hogy a postaköltség finanszírozásának változása – mely már nem teszi lehetővé a vissza-, csak az odaküldés költségének megtérítését – nem befolyásolja negatívan ennek a szolgáltatásnak a sikerét.

– *Hogyan működik a megyében a könyvtári ellátás?*

– Fejér megye nem tartozik a kistelepülésközé. A nyilvános könyvtári jegyzéken rajta van a megye közkönyvtárainak 65 százaléka, így nem teljesül az a kitétel, hogy kistérségenként négy, a nyilvános könyvtári jegyzéken nem szereplő könyvtárnak kell lennie. Mindezen okok miatt nálunk nem alakult ki kistérségi ellátás. Még egy okot említenék, ami meghatározó jelentőségű. Nem lehet azt elvárni és képtelenség is, hogy egy megyében csak a megyei könyvtár vállalja ezt a feladatot. Márpedig sajnos, nálunk a városi könyvtárak szinte egyike sincs abban a helyzetben, hogy magukra tudják venni még ezt a munkát is.

Ha már a megye városairól esik szó, talán mindenkinek eszébe jut Székesfehérvár, és felidézi magában a belváros, a keskeny utcák, kis terek, templomok hangulatát. A műemlékek akár több mint ezer évvel is visszavihetnek minket a múltba, hiszen Székesfehérvár volt az ural-

– kódó Árpád vezér törzsének szállásterülete, Géza nagyfejedelem pedig itt alakította ki uralkodói székhelyét. A Szent István uralkodása alatt, 1018-ban épült Nagyboldogasszony-bazilikában őrizték a koronázási jelvényeket és az ország levéltárát. A bazilikának az utókorra maradt romjai – amelyek napjainkban nemzeti emlékhelynek számítanak – beszélésen vallanak a régi időről. Bár a XIV. századtól Buda, Esztergom, Visegrád is versengett a főváros rangjáért, a koronázások, a királyi temetések a XVI. század közepéig itt történtek. A város falai között 32 királyt koronáztak. A terjeszkedő török birodalom 1543 után elfoglalta, a maga képére formálta és Isztolni Belgrádnak nevezte az ősi várost. A hódoltság 150 esztendeje során keleties élet folyt a falak között. A hódoltság alatt enyészetnek indult fél évezredes kultúráról ma már csak a középkori romkert kőtöredékei és a latin nyelven írott krónikák regélnek. A XVIII. század elejétől a már szabad, de néptelen, elhanyagolt, romos városban új irányú fejlődés indult. A megyeszékhely Mária Terézia királynő rendelkezésére 1777-ben püspöki székhely lett, és a római katolikus egyház egyik központjává vált. A jezsuiták iskolát, patikát alapítottak. Ez az évszázad alakította ki a történelmi belváros mai arculatát. A középkori alapokon kialakult barokk belváros házai védett műemlékként megmaradtak, de új lakótelepek is épültek. Az 1990-es években a város és környéke Magyarország gazdaságilag legdinamikusabban fejlődő területe lett.*

– A városról és a megyéről beszélve: hogyan látja a megye, mint közigazgatási szervezet jövőjét?

– Annyira nem félek attól, hogy a megyei könyvtárak elveszítik a jelenlegi szerepüket, mert akár lesz regionális közigazgatás, akár nem, akkor is szükség van a mi munkánkra. Az nehezen elképzelhető, hogy három megyét egy régióközpont lásson el, úgy mint ahogy ma egy megyei könyvtár egy megyét. Akár lesz régióközponti könyvtár, akár nem, a másik két könyvtárnak a szerepeit nem hiszem, hogy teljességgel át tudja venni. Ha az merül fel, hogy ki kell jelölni egy régióközponti könyvtárat, az nyilván egyfajta vetélkedéshez fog vezetni. Reméljük, hogy ez a folyamat nem a harcban fog kimerülni a központi szerep megszerzéséért, hanem együttműködésre fognak törekedni a könyvtárak a térségek jobb ellátásáért.

– A város és a megye után egy kis kitekintés. A honlapjukon olvasható, hogy vannak határon túli könyvtárakkal kapcsolataik. Hogy működnek ezek?

– 2002 óta vannak kapcsolataink határon túli könyvtárakkal. A megyei önkormányzat nemzetközi kapcsolataira alapoztuk az együttműködést a Octavian Goga Megyei Könyvtárral, Kolozsvárról és az opolei Emanuel Smolka Nyilvános Vajdasági Könyvtárral. Szakembercsere programot bonyolítottunk velük, valamint kiadványokat ajándékozunk egymásnak. Egyik évben a könyvtárakból jönnek hozzánk, másik évben tőlünk megy néhány kolléga pár napra hozzájuk. A megállapodás sze-

* Forrás: http://www.vein.hu/public_stuff/oik/felv_tajekoztato2007_2008/1Altalanos_ismeretek/1pannon_egyetem_kepzesei/szekesfehervar2.htm

rint a vendéglátó fizeti az ellátást és a szállást, és az utazó fizeti az útiköltséget. Fontos, hogy munkatársainknak legyen egy kis kitekintésük más országok könyvtáira és kultúrájára, ezért nagyon hasznosnak tartom ezt a programot.

Körbesétálunk a könyvtárban. Tényleg sok lépcsőn kell felmenni az új részlegbe, vagy akár a gyerekkönyvtárba is. Ott éppen egy óvodáscsoport volt. Nem lehet elég korán kezdeni az olvasásra nevelést! A kollégák szerint nagyon tetszik a gyerekeknek a könyvtári foglalkozás. A körülmények egyébként keveset változtak az elmúlt néhány év alatt. Egyszerű berendezés van mindenhol. Viszont tiszta és rendezett a könyvtár. Nagyon megérdemelnék már az új épületet!

Aztán elbúcsúztam az igazgatótól, a könyvtártól. Egyben most búcsúszom a megyei könyvtárakról szóló sorozattól is. Melankolikus hangulatban keresgélek Vörösmarty versei között, keresek valami ide illőt, valami alkalmasat ... Hamar megtalálom. Nehéz e versből idézni, mert minden sora, minden gondolata összefügg. Kiragadni belőle szinte lehetetlen. Talán egy kérdés kéredzkedik írásom végére: „Ment-e a könyvek által a világ elébb?”

(Az interjú 2007. február 12-én az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából készült.)

Pegán Anita

Digitális játszótér

Új szolgáltatások a gyerekkönyvtárban

Örömmel olvastam Hiller István *A kulturális modernizáció irányai* című, 2006. december 16-án kelt dokumentumában¹ a gyerekkönyvtárak fejlesztését megcélzó lehetséges intézkedéseket. Örömmel, mert hazánk tudás-gazdaságát és társadalmát, Magyarország jövőbeli helyét egy új, interkulturális és tudásra alapozott világban a most felnövekvő generáció fogja meghatározni. Az oktatás ilyen módon mindig is első helyen szerepel az ország jövője szempontjából. Mára azonban az oktatás tere kitágult, a tanulási folyamat egész életen át tart, és az informális tanulás útjain bárki, bármikor hozzájuthat az őt érdeklő, munkájában, mindennapi életében fontos információkhoz, forrásokhoz. A lehetőség megteremtődött, a technológia terén a fejlődés folyamatos, az információk és a tanulás új útjainak, lehetőségének kiaknázása azonban nagymértékben függ attól, mennyire vagyunk felkészültek, azaz rendelkezünk-e a digitális korhoz szükséges tudással.

Évek óta tudjuk, hogy a digitális írástudás közvetítése, oktatása és terjesztése – többek között – a könyvtárak feladata. A felnőtteket megcélzó felhasználókép-

zésekkel ennek meg is vetettük az alapjait, azonban eljött az ideje, hogy a gyerekolvasókat is megújult, nekik tetsző, modern szolgáltatásokkal várjuk. Azonban sokan úgy vélekednek még ma is, hogy a gyermekek „automatikusan” tudják. Őket már tanítani sem kell a technológia használatára. Ennek cáfolata egyértelműen megmutatkozik a pedagógia területén: nemcsak motivációs célból de az új kompetenciák elsajátításához is szükséges, hogy az oktatás folyamataiba bevonjuk a technológiát.

Az IFLA Gyermekkönyvtári irányelve kimondja: *„A gyermekkönyvtári szolgáltatások sohasem voltak még olyan fontosak, mint napjainkban. A tudáshoz való hozzáférés, a világ multikulturalitása gazdagítják világunkat, az élethosszig tartó tanulás és a műveltség alapvetővé vált társadalmunkban. Egy minőségi szolgáltatásokat nyújtó gyermekkönyvtár felszereli kis használóit az élethosszig tartó tanúláshoz és műveltséghez szükséges ismeretekkel, készségekkel, így járul hozzá, hogy a jövőben részt vegyenek és hozzájáruljanak a közösségi élet munkájához. E szolgáltatásoknak összhangban kell lenniük a társadalmi változásokkal, valamint találkozniuk kell a gyermekek információs, kulturális és kapcsolódási igényeivel.”*²

De ugyanígy a PULMAN Digitális útmutatóban is megtaláljuk az ezzel kapcsolatos kívánalmakat: *„A gyermekek a nyilvános könyvtárak ügyfelei: a könyvtár felelős az egész helyi gyermekközösségért, nem csak a könyvtárat éppen használókért. A szolgáltatások fejlesztését a gyerekek szükségleteinek figyelembevételével kell meghatározni.”*³ Másutt ezt olvassuk: *„A gyermekeknek szóló szolgáltatásokat általában újra kell gondolni, különös tekintettel az ITT-n alapulókat, beleértve a fogyatékos vagy hátrányos helyzetű gyermekeknek szólókat is. Az elméleti szakembereknek, szakmai testületeknek, nyilvános könyvtáraknak, múzeumoknak, archívumoknak, iskoláknak és más kulturális és oktatási intézményeknek össze kell ülniük és ki kell dolgozniuk a gyermekeknek szóló szolgáltatások fejlesztésének következő lépéseit, előkészítve egy tudásalapú, tanuló társadalom építésére.”*⁴

Új kihívás tehát, hogy gyermekkönyvtárainkat ebben a szellemben megújítsuk. Természetesen kérdést vet fel ennek szélesebb körű társadalmi megvalósítására az együttműködés kérdése, azaz hogy mely intézmények összefogásával, összehangolt munkájával lehet megalapozni a közösségnek nyújtott szolgáltatások és lehetőségek összességét, amelyek képesek hozzájárulni a társadalmi kohézióhoz, a személyiség fejlődéséhez és az aktív polgári magatartás katalizálásához.

A következőkben egy lehetséges fejlesztési irányt szeretnék bemutatni, amelynek megvalósítása jelenleg a várnai városi könyvtárban zajlik.

A digitális játszótér (Game Media Room)⁵ ötletét a digitális kultúra előretörése, a digitális írástudás nélkülözhetetlen volta, a gyermekkönyvtárak megújításának szükségessége, szerepváltozása adta. Úgy gondoltuk, ezeket a fő csapásirányokat összevonva kialakítunk egy gyermekek számára innovatív környezetet, amelyben kifejleszthetik készségeiket, megtanulhatnak otthonosan mozogni a cybertérben, és elsajátíthatják az életen át tartó tanúláshoz nélkülözhetetlen kompetenciákat. A biztonságos fejlődéshez biztonságos, ellenőrzött és jól előkészített terep szükséges. Úgy gondoljuk, ezeknek a kritériumoknak egy könyvtár gyermekrészele nemcsak funkciójából, de szellemiségéből adódóan is megfelel.

A tanulás és információ technológia ma már összetartozó fogalmak. A játszva tanulás, valamint az Információs és Kommunikációs Technológiával (IKT) támo-

gatott tanulás nem csak az iskolákban bír nagy jelentőséggel, fontos, hogy a gyermekek minél több helyen hozzáférhessenek az új vívmányokhoz. A tanulás, amelynek folyamán elsajátítják az eszközök használatát csupán egy állomása az életen át tartó folyamatnak. Az új kompetenciák, amelyek megtanulása során a gyermekek nemcsak az információszerzés módjait, az eszközök sokrétű felhasználását, de az információk rendszerezését és megosztását is elsajátítják, nélkülözhetetlen készséget jelentenek a jövő társadalmában.

Sokkal helyénvalóbb tehát, ha általános készségekről beszélünk, úgymint a megértés, helyzetelemzés és felfogás képessége, a gyorsan változó környezettel való interakció képessége. Világos, hogy a valóság, amelyben ma a gyerekek élnek nagyfokú mentális, valamint széles skálán mozgó megismerési, megértési képességeket követel. E kompetenciák megtanítása széles körű társadalmi feladat, intézményi összefogással valósítható meg. Elmulasztása pedig komoly következményeket vonhat maga után.

Úgy tűnik, a komputerjáték-jelenség, az információs és mobil technológia körül még mindig nagyfokú a zavarodottság, gyakran még az elfogadattással kell megküzdenünk. Pedig itt lenne az ideje a kételkedés eloszlításának a modern technológia széles körű, az élet minden területén való használatát illetően.

A Game Media Room ezzel a megosztottsággal szeretné felvenni a versenyt. Lehetőséget kívánunk adni minden gyermek számára, hogy megismerkedhessen az életkorának megfelelő szinten az információtechnológiai eszközökkel, megtanulja azokat saját személyi és értelmi fejlődésére, tanulásra felhasználni. Ezzel kívánunk hozzájárulni a digitális kultúra meghonosodásához. A széles körű hozzáféréssel kívánjuk csökkenteni a társadalmi megosztottságot, és a mai gyerekek esetleges jövőbeli hátrányát.

A Game Media Room céljai szerint:

- csökkenteni kívánja a digitális szakadékot,
- fejleszteni kívánja a gyerekek digitális kultúráját,
- újfajta tanulói környezetet, tanulási helyszínt kíván nyújtani a pedagógusok és gyermekek számára,
- helyet kíván biztosítani az informális tanuláshoz,
- biztonságos, innovatív, kreatív környezetet kíván biztosítani a gyermekeknek ilyen irányú tevékenységeikhez,
- egy széles körben megvalósítható, reprodukálható modellt kíván meghonosítani.

A Game Media Roomban megvalósított tevékenységeken keresztül:

- fel kívánja térképezni a helyi kulturális értékeket, családokat, gyerekeket bevonva ebbe a folyamatba,
- a gyermekeknek szervezett tevékenységek keretein belül megfigyelni, gyűjteni, kutatni, megérteni, rögzíteni és megosztani kulturális örökségeinket,
- történeteken és interaktív játékokon keresztül kíván hozzájárulni a gyermekek kulturális fejlődéséhez,
- fejleszteni kívánja az aktív és felelősségteljes polgári magatartást,
- fejleszteni kívánja a gyerekek vizuális kultúráját, nyelvi készségeit, problémamegoldó és információfeldolgozó képességét,
- megtanítja az új kompetenciákat.

Ennek megvalósításához a következő berendezések szükségesek:

- személyi számítógépek (terveink szerint dualcore processzorral ellátott mini Macintosh számítógépek, amelyek a Windows és az OS-X operációs rendszer futtatásához is megfelelőek),
- játékkonzolok oktatási játékokkal,
- digitális fényképezőgép,
- digitális videokamera,
- 3G mobiltelefon,
- GPS,
- DVD-lejátszó.

A Game Media Roomban az alábbi szervezett foglalkozások, műhelymunkák valósíthatók meg:

1. Az én játékomban. Interaktív, valós idejű játékok készítése gyermekek által írt történetekre alapozva, amelyeknek a város a helyszíne. A játék során többek között GPS, mobil és digitális eszközöket, valamint digitális térképészetet fogunk használni. (ld. CHIMER, e-Mapps.com projekt). A foglalkozások során a gyerekek:

- szakemberek segítségével megismerkednek a történetírás alapjaival,
- megismerkednek a játékkészítés alapjaival, amely kreativitásuk és problémamegoldó készségük szintjét emeli,
- sajátos módon dolgozzák fel és ismerik meg lakóhelyük, környezetük értékeit.

A játékok során az általuk elkészített digitális tartalmakat az interneten teszik közzé, így létrehozva egy elektronikus helyismereti adatbázist, amely akár e-tananyagként bárki számára hozzáférhető.

2. Játékvilág: tesztüzem. Játéksoftverek használati szempontból történő értékelése gyerekek, pedagógusok és szülők részvételével. A munka célja, hogy

- csak olyan játékok lehessenek elérhetőek a teremben, amelyek használatával mind a szülők, mind a pedagógusok egyetértenek,
- a műhelymunka során erősítsük az elfogadást az elektronikus játékokkal, eszközökkel szemben a szülőknél és a pedagógusoknál.

3. Képregényképzés. Képregény készítése előre megírt elbeszéléseken, iskolai tananyag alapján. A foglalkozás során a gyerekek:

- megismerkednek a képregénykészítéssel, koncepciójával,
- feldolgozzák a tanítási órákon szerzett ismereteiket.

A képregény, amit a „kilencedik művészetnek” is neveznek, az irodalom és a képzőművészet sajátos egyvelege, a gyerekek által (is) kedvelt olvasmány. Ez az elfoglaltság fejleszti vizuális készségeiket, nyelvi, fogalmazási készségeiket, a tanultak megtapasztalásának és felhasználásának módjait, azok új kontextusba helyezését.

4. Virtuális világ. Képzelt világot kialakítása a gyerekek által írt, mesélt történetek, olvasmányélmények alapján.

A műhelymunka során a gyerekek történeteikhez digitális világot teremtenek. Ezzel a foglalkozással lehetőségük nyílik akár saját történetük, akár az iskolában tanult tananyag új típusú feldolgozására, tudásuk kibővítésére. (pl. a tanult történelmi kor modellezése, egy regény világának felépítése).

5. Médiavilág. Újság, televízió és rádió a gyerekek által szerkesztett honlapba ágyazva, általuk szerkesztve.

A foglalkozás során a gyerekek szakemberek segítségével elsajátítják az újságírás, riportkészítés, riport- és dokumentumfilm-készítés, rádiózás alapjait, az információgyűjtés módjait és lehetőségeit. A műhelymunka során megtapasztalják a csapatmunka élményét, megtanulják annak szabályait. Meghatározott időközönként mindig új szerkesztőbizottságot választanak maguk közül szavazással, így megismerkednek a demokrácia alapjaival és az önkormányzatiság intézményével.

A „médiakör” (lásd: Internet-média műhely) folyamatosan hírt ad a Game Media Roomban folyó munkáról.

A foglalkozásokat lehetséges egymással „keresztezni”, illetve a különböző csoportok között együttműködéseket létrehozni (pl. a média kör felkéri a képregény műhelyt egy aktuális téma feldolgozására, évente egy „expo” létrehozása, amely szintén közös munkát igényel). A terem működtetése szoros együttműködést igényel a pedagógusokkal, a helyi kulturális intézményekkel, a szülőkkel.

Álom?

Bízom benne, hogy nem. Megfelelő nyitottsággal, a projekt helyi igényekhez igazodó kialakításával, de alapvető szemléletét megtartva működőképes és megvalósítható modellt válhat bármelyik könyvtár számára. Az így létrejövő gyermekkönyvtárak összekapcsolódhatnak, hálózatot hozhatnak létre, és megteremthetik felhasználóiknak a közösségi élményt, cserekapcsolatokat építhetnek az életben és virtuálisan egyaránt, megosztva egymással tudásukat és élményeiket.

Tehát vállalkozó kedvű könyvtárak: kalandra fel!

JEGYZETEK

- 1 Dr. Hiller István: A kulturális modernizáció irányjai. http://www.okm.gov.hu/letolt/kulturalis/modernizacio_iranyai_061213.pdf
- 2 IFLA Guidelines for Children's Libraries. <http://www.ifla.org/VII/s10/index.htm>
- 3 PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks) <http://www.mek.oszk.hu/html/irattar/ajanlas/pulman/word/dgteljes.doc>. 64. p.
- 4 Uo. 65. p.
- 5 A projekt címe. Mivel a projekt munkanyelve jelenleg az angol, ezt a megnevezést használjuk. Felvetődött ugyan a magyarítás kérdése (Média játszótér, Digitális játéktér/ játszótér), de jelenleg, mivel még magyarországi könyvtárban ilyen nem létezik, hivatalos magyar neve egyelőre nincs.

Ocsovszky Zsófia

A Tatabányai Városi Levéltár szakkönyvtárának alapítása

Tatabánya 1947-ben négy település (Alsógalla, Bánhida, Felsőgalla és Tatabánya) egyesítésével lett város, 1950-től Komárom megye székhelye, 1991-től megyei jogú város.

A megyei intézmények többsége Esztergomban volt, majd folyamatosan Tatabányára települtek. Az intézményhálózat 1992-ben új színfolttal gazdagodott, amikor hivatalosan átadták a Komárom-Esztergom Megyei Levéltár Tatabányai Fióklevéltárát, ünnepélyes megnyitására szeptember 12-én került sor.

Az 1990-ben megalakult önkormányzatok saját ügyüknek tekintették a fióklevéltár létesítését. A város vállalta a hely- és fenntartási költségeket, a működéshez szükséges összeget – évenként megállapítva – a megyei levéltárhoz utalta. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya 1991. szeptember 11-én kelt engedélyezése az intézmény gyűjtőkörét is meghatározta, amely *„Tatabánya Megyei Jogú Város (beleértve a jogelőd településeket) önkormányzati szerveinek, azok intézményeinek, vállalatainak (közüzemeinek) anyagára terjed ki.”*

A fióklevéltár a polgármesteri hivatal épületében, a volt megyei pártarchívum helyén kezdte meg működését, a megyei levéltárból áthozott 173 iratfolyómeret anyaggal. Már kezdetben is komoly helyiségproblémák mutatkoztak, ugyanis száz négyzetméter területen volt a raktár és a két munkaszoba. A munkatársak (egy főállású, két részfoglalkozású) is nehéz helyzetben voltak, mivel a két szobában látták el a levéltári feladatokat, az ügyfelek és a kutatók kiszolgálását. A kutatóasztal a raktárban volt, esetenként az iratok rendezésére is szolgált.

Tatabánya Megyei Jogú Város Közgyűlése a 122/1994. (VI. 2.) határozatában kimondta, hogy a fióklevéltárát 1995-től önálló városi intézményként kívánja működtetni. Így Győr és Székesfehérvár után megalakult az ország harmadik városi levéltára.

1995-ben kezdődött meg az évek óta gazdátlanul álló régi felsőgallai községháza, majd az 1947–1967 közötti tanácsháza épületének felújítása. 1996 októberében költözött a városi levéltár a Felsőgallai Szolgáltató Házba, ahol több városi intézmény is elhelyezést nyert (orvosi rendelő, gyógyszertár, a városi könyvtár részlege, posta és egyéb önkormányzati intézmények).

A levéltár a második emeleten, valamint az alagsorban kapott 700 négyzetméternyi helyet. Végre megfelelő raktárak, tágas, világos munkaszobák álltak rendelkezésre. Az intézményben ekkor két fő- és három részfoglalkozású, valamint 2005-től három fő- és három részfoglalkozású munkatárs dolgozik. Mivel a levéltár a centrumból a város szélére került, attól tartottunk, hogy megfogycsozik a látogatóink száma. Az aggodalom feleslegesnek bizonyult, mert még többen veszik igénybe szolgáltatásainkat.

A levéltárak funkcióiból következően nálunk is szükség volt szakkönyvtárra, olyan könyvtárossal, aki a szakmai ismeretek mellett szélesebb tudással, a szakkönyvtár profiljának megfelelő területen bizonyos jártassággal rendelkezik.

1993. szeptember 1-jén kerültem a fióklevéltárba, „könyvtárat csinálni”, heti 20 órában. Meglehetősen nehéz volt átállni addigi helytörténeti tevékenységem után egy teljesen új területre, el kellett sajátítanom bizonyos levéltári ismereteket. Nehezítette a helyzetem, hogy előzmény nélkül kellett könyvtárat alapozni. A levéltárral egyidős könyvtár nem örökölt gazdag könyvgyűjteményt. (Sajnálatos, hogy a pártarchívum – amelynek a helyére költöztünk – nagy szakértelemmel kialakított könyvtára teljesen szétszóródott... Hogy hová kerültek az értékes kézikönyvek, helytörténeti munkák, periodikák, fotók, térképek, nem tudni... Mindössze hat könyv/brosúra maradt meg a tulajdonbélyegző alapján.) Reménytelennek látszott a helyzet, hiszen a meglévő állományt nagyvonalúan lehetett csak könyvtárnak nevezni. Az anyag ajándékozásból származott (statisztikai évkönyvek, helységnévtárak, törvénytárak, jogszabály-gyűjtemények, levéltári segédletek, az országos és a megyei periodikák hiányos évfolyamai stb.). Ugyanis a levéltár akkori igazgatója körlevélben kereste meg a társintézményeket, a városi és a megyei közgyűjteményeket fölőspéldányaik megküldésére, ezzel alapozva meg a későbbi gyűjteményt. A már rendezett könyveket ott helyeztük el, ahol éppen hely volt, a mennyezetig érő, nem könyvtári rendeltetésű polcokon. Ezek után még feltűnőbb lett az állomány rendkívül hiányos volta, hiszen nélkülöztük az alapvető kézikönyveket, amelyek a szakmai munkához, a tájékozódáshoz és a tájékoztatáshoz elengedhetetlenül szükségesek. 1993 második felétől már lehetőség nyílt az antikváriumoktól és magánszemélyektől történő vásárlásra. Az első nagy öröm a Révai Nagy Lexikona 21 kötete volt!

1993 végén 631 leltári egység, 653 db feldolgozott könyv került az állományba. Az első esztendőknben lassan, de folyamatosan gyarapodott az állomány, meglehetősen sok pénzt tudtunk fordítani kézikönyvek, lexikonok beszerzésére az antikváriumokban leadott figyelőjegyzék alapján. A nehezen beszerezhető könyvekről másolatot készítettünk 1994-ig, amikor már fénymásolót és iratkötő gépet is sikerült beszerezni. 1995-ben szerződést kötöttünk a KELLO-val (2006-ban pénzhiány miatt kénytelenek voltunk felbontatni).

Az új épületbe való költözéssel jelentősen javultak a könyvek elhelyezésének körülményei. A gyarapodó gyűjtemény önálló, 46 négyzetméteres helyiséget kapott. Berendezése ajándékokból tevődött össze: a Bányász Körzeti Könyvtár polcokat, és egy 20 fiókos katalógusszekrényt adott, a felszámolás alatt lévő Tata-bányai Szénbányáktól pedig üveges tárolószekrényeket és polcokat kaptunk. A könyvtár a kutatóterem szerepét is betöltötte 2001-ig, amikor új kutatószobát alakítottunk ki. Már korábban is körvonalazódott a szakkönyvtár jellege: fő gyűjtőköre a történelem és segédtudományai, a közigazgatás, a bányászat, a levéltári anyag használatát biztosító segédletek (levéltári jegyzékek), a helytörténeti irodalom Tatabánya, illetve a megye vonatkozásában. Mindezt összegezve a könyvtár Szervezeti és Működési Szabályzata tartalmazza.

A szakkönyvtárban a szerzeményezés más jellegű, mint a közművelődési könyvtárakban, ahol többnyire vásárlás útján gyarapítanak. Nálunk a könyvek jelentős része ajándékozás – mint fő beszerzési forrás útján – kerülnek a gyűjteménybe. Az ajándékozók, adományozók lehetnek magán- és jogi személyek (in-

tézmény, testület), akár egyes dokumentumok, akár gyűjtemények esetében. A helyi és megyei közgyűjtemények ajándékaival, a társintézmények cserepéldányaival jelentős gyarapodást értünk el. Ki kell emelni a Soros Alapítvány, a helyi nyomda, az Alfadat-Press Nyomdaipari Kft., a Magyar Országos Levéltár és Budapest Főváros Levéltárának ajándékait. Sok értékes, pótolhatatlan könyvek kaptunk a levéltár ügyfeleitől, kutatóitól, ezúttal csak néhányat említünk: a Felsőgallai Községi Polgári Fiú- és Leányiskola évkönyveit 1925–1947 között, részben eredetiben, részben másolatban; a Tatabányai Állami Gimnázium első tanévet bemutató évkönyvek másolatait (1946/1947., 1946/1947–1947/1948. – megjegyezzük, hogy mindkettő alapján tanulmány is készült), vagy a Komárom-Esztergom Vármegyei Dolgozók Lapja első három évfolyamát (1946–1948). Az intézmény munkatársai is az ajándékozók közé tartoznak, könyvekkel, periodikákkal.

Elgondolkodtató, hogy míg új könyvtár születik, sok régebbi szűnik meg, nem azért, mintha nem volna rájuk szükség... Így szűnt meg 1995-ben a Népházban működő, 1961-ben létesített Bányász Körzeti Könyvtár. 1999-ben a Szakszervezetek Megyei Tanácsának (SZMT) 1959-ben létesített könyvtárát számolták fel: a korabeli beszerzési áron kapott 79, tartalmilag értékes kötet gyarapította a gyűjteményünket. 2003-ban a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat hivatali könyvtára szűnt meg. A harminc éves gyűjteményből 181 kötet került hozzánk, igaz, hogy csak a „maradékból” válogathattunk, ugyanis sok „érdeklődője” volt.

Az év elején a megye, illetve a város egyik neves személyiségének értékes könyvgyűjteményét kapta meg az intézmény, összesen 729 kötetet és 33 minikönyvet. Ebből a válogatás során 517 könyvet vettünk állományba, a többről jegyzék készült. Egyre több személyi anyag kerül levéltárba. Ezekben a személyi fondokban is sok könyv és kézirat található, amelyet a könyvtári gyűjteményben helyezünk el, miután a teljes anyagról jegyzék készül. A címleírásban feltüntetjük, hogy kinek a gyűjteményéből származik a kötet. Sok hozadéka van a különböző szervektől beszállított anyagoknak is.

Az ajándékok közé tartozik a letét, ideiglenes vagy örök letét, ezeknek egyben tartását vállalni kell. Ilyen személyi anyagaink is vannak már.

1998-ban a levéltár átvette megőrzése a felszámolt Tatabányai Szénbányák iratanyagát, mintegy 600 iratfolyóméter terjedelemben, amelyre a Magyar Országos Levéltár nem tartott igényt. A vállalat élete ugyanis szorosan összefonódott a várossal, több lakótelep, intézmény tervezését és kivitelezését végezte. Így ez az iratanyag jelentős értéket képvisel a város és a bányavállalat fejlődése megismerésének történetében. A bányászati gyűjteményt egészíti ki a fenti évben átvett, a Tatabányai Szénbányák jelentős értéket képviselő Műszaki Könyvtára is, amelyet a századfordulón alapított a Magyar Általános Kőszénbánya (MÁK) Rt. A régi anyagból nagyon kevés található meg. Az 1953. február 19-én nyitott, 1994-ben (dátum nélkül) abbahagyott leltárkönyvek szerint a könyvtár állománya 10 952 kötet. A levéltárba 3928 kötet, 59-féle – angol, magyar, német, orosz nyelvű – szakfolyóirat került 1500 kötetben, többek között a Bányászati és Kohászati Lapok 1900–1994 közötti évfolyamai. Az állományt rendszeresen selejtezték, a duplumokat a felszámolás előtt értékesítették a Bányász Hagyományokért Alapítvány javára. Értékes forrást képez a bányászati sajtófigyelő 1981–1994 közötti anyaga, valamint a bányászati, műszaki fejlesztéssel, a különböző aknaüzemek történetével foglalkozó számos szakdolgozat. A könyvtár teljes berendezését megkaptuk a vállalattól. Sok időt vett

igénybe az ömlesztett állomány rendbetétele, a polcokra való felrakása, a könyvek eredeti elrendezése szerinti, leltári számok sorrendjében, valamint az összekevert folyóiratok évfolyamainak összerakása. A teljes állományt betűrendes katalógus tárja fel, a szakkatalógus pedig a szakkönyvtár szorosan vett jellegének megfelelő területeket. A húszfiókos katalógusszekrény igazi könyvtártörténeti kuriózum: a nem szabványt szerint készült fiókok mindegyike külön kulccsal záródik! (Lehetséges, hogy hajdani könyvtárosa jobban féltette a cédulákat, mint a könyveket?) Sok leltározatlan, könyvtárunk gyűjtőkörébe tartozó kötet került az állományunkba. Kéziszkönyvtárunkat kiegészítettük szaklexikonokkal, szótárakkal, egyéb összefoglaló munkákkal. A műszaki gyűjtemény a levéltári könyvtártól elkülönítve az I. emeleten kapott helyet. A mellette lévő másik teremben helyeztük el periodikagyűjteményünket, itt található a térképtár is.

A szakkönyvtár állományának összetétele megfelel a gyűjtőkörben meghatározottaknak. Tartalmi összetételét tekintve a fő gyűjtőkör mellett a társadalomtudományok, ezen belül a közigazgatás, a szociológia, az alkalmazott tudományok terén a bányászat a legfejlettebb, és most már a kézikönyvtár is teljesnek mondható (szak- és általános lexikonok, bibliográfiák, repertóriumok, szakszótárak). A szakkönyvtár ugyan nem a különféle dokumentumokat gyűjti, hanem a bennük található információkat, mégis szinte mindenféle dokumentumtípussal rendelkezünk. A könyvtár feladata a gyűjtés és a megőrzés, így ma már a tudományos szempontból elavultnak tekinthető műveket sem selejtezzük, mivel történeti értékkel bírnak. Minden általunk gyűjtött típusnak információtartalma van.

Az állományt betűrendes, ETO szerinti szak- és raktári katalógus tárja fel. A kéziratoknak külön katalógusa van.

A könyvtári állomány 2006. december 31-én 5687 leltári egység, 7155 darab, összértékben 4 043 344 Ft (az elmúlt években 880 kötet könyvet vásároltunk 1 149 424 Ft értékben).

A könyvtár adatszolgáltatásokat is végez, különböző intézmények, szervezetek részére, illetve kérésére.

A levéltár szolgáltatásait igen nagy számban veszik igénybe a kutatók, az iratokon kívül a könyvtár anyagát is. Személyes adataik a téma megjelölésével a kutatási szabályzat előírta kutatási engedélyen szerepelnek, így beiratkozási naplót, olvasójegyet nem vezetünk, mivel a könyveket nem kölcsönözzük. Az olvasói-kutatási eseteket, a felhasznált műveket és azok adatait a kériúrlapon tüntetjük fel.

A kutatott témák rendkívül sokrétűek. Napjainkban reneszánszát éli a család-történet, a kutatók többsége ezzel foglalkozik. Még 1994-ben szereztük be a mikrofilmolvasó készüléket. A gyűjteményünkben lévő mikrofilmek mellett a Magyar Országos Levéltárból kérjük meg a kutatóknak a szükséges filmeket. Az alábbiakban néhány fontosabb kutatási témát sorolunk fel, amelyekhez esetenként a gyors tájékoztatás mellett irodalomjegyzéket is igényelnek: címerek, községi pecsétek, intézmények története, a bányászat története és hagyományai, egyesületek, klubok, ipar- és gazdaságtörténet, infrastruktúra, névtan, nemzetiségek, ki- és betelepítések, közigazgatás-történet, szociológia, szociálpolitika, választások, vetélkedők (pl. millenniumi, az 1848–49-es szabadságharc megyei eseményei és hagyományainak ápolása), OKTV-pályázatok, urbanizáció és még sorolhatnánk. Azok a kutatók, akik pályázatot írnak vagy szakdolgozatot készítenek, a munka egy példányát a levéltárnak, illetve a könyvtárnak adják: így kézirat-gyűjtemé-

nyünk jelenleg 160 darab. A kutatók esetenként tájékozódás, szakdolgozati téma, illetve a kutatás módszertana miatt keresik meg intézményünket, sokszor irodalomjegyzéket is kérnek, évente 10–15 esetben.

Az elmúlt 15 esztendőben 343 kutató kereste meg intézményünket 964 alkalommal. Éves átlagban 20-30 között van a számuk, a legkevesebben 1996-ban, költözésünk évében voltak. Foglalkozás szerinti megoszlásban középiskolai tanulók, egyetemi, főiskolai hallgatók, helytörténészek, pedagógusok vannak a legtöbben.

A levéltár munkatársainak tudományos tevékenysége igen jelentős. Gyakran végzünk szakvéleményezést, lektorálást, ajánlások megírását részben a kiadók (önkormányzatok, egyesületek), részben a szerzők kérésére, sőt egy alkalommal még főiskolai szakdolgozat konzulensi tevékenységére is kaptunk megbízást.

A könyvtári munka mellett feladataim közé tartozik a levéltár kiadványainak gondozása, szerkesztése. Hagyományteremtő szándékkal indítottuk útjára 1994-ben a *Tatabányai Levéltári Füzetek* című kiadványsorozatunkat, amelynek első darabja *Adalékok Tatabánya (művelődés)történetéhez* címet viselte. A kisebb tanulmányokból, adattárakból álló kötet célja, hogy az érdeklődők megismerjék a város múltját, az elődeletpülések történetének részleteit, kultúrtörténeti és könyvészeti ritkaságainak kisebb szelétét. „*A jelen számára éppen a jövő érdekében szükséges a múlt ismereteinek gyűjtése, közkinccsé tétele. A gyökerek felkutatása éppen a város érdekében válik múlhatatlanul szükségessé*” – hangzott el a könyv premierjével egybekötött sajtótájékoztatón, népes hallgatóság előtt. A sorozat második darabja *Források Tatabánya oktatástörténetéhez* (1995) tematikus számként az 1000 éves magyar iskola történetére emlékezve a város és elődközsegeinek oktatási intézményeit és a levéltár iskolatörténeti gyűjteményét mutatta be. Nagy vállalkozásba fogtunk 1996 végén, amikor a sorozat 3–7. köteteinek előkészítő munkálatait elkezdtuk *Tatabánya közigazgatási repertórium*a címmel, a városállakulástól (1947. október 11.) a tanácsrendszer megszűnéséig (1990. szeptember 20.). A repertóriumban a városi képviselő-testület és a tanács, majd a városi tanács és a végrehajtó bizottság üléseinek jegyzőkönyveit dolgoztuk fel. Az első kötet 1997-ben, Tatabánya város 50. évfordulója alkalmából jelent meg, a második 1998-ban, a harmadik 1999-ben, a negyedik az impresszum szerint 1999-ben, valójában 2000-ben került ki a nyomdából. Közben folyamatosan készült a négy kötet összesített mutatója. Az ún. „oszlopos” mutatót hagyományos, cédulás módszerrel készítettem el, így a repertórium ötödik kötete (2001) a személy-, földrajzi-, intézmény- és tárgymutatót tartalmazza. A fenti kötetek alapvető segédletei a tanácskorszak kutatóinak. A levéltár megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából tettük közzé népszerűsítő, ismertető kötetünket, *Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára 1992–2002.* címmel a sorozat nyolcadik darabjaként. Az elmúlt évben a kilencedik kötet *Tatabánya a II. világháborúban. Dokumentumok és tanulmányok* címmel hagyta el a nyomdát. A kiadványok megjelentetéséhez Tatabánya Megyei Város Közgyűlése és a Nemzeti Kulturális Alapprogram Levéltári Kollégiuma járult hozzá.

A levéltár – alapvető szakmai feladatainak ellátásán túl – megalapításától kezdve vesz részt a város és a megye művelődési, kulturális és tudományos életében. Az intézmény munkájával, a könyvtárral, kutatásainkkal több alkalommal foglalkozott a városi televízió, a helyi rádió, az *Itthon* című városi újság és a megyei

lapok. Jó kapcsolat alakult ki a közgyűjteményekkel. A tudományos tevékenységen túl a különböző rendezvényeken tartott előadásokkal, a megyei könyvtár évkönyveiben és egyéb kiadványokban megjelent tanulmányokkal, újságcikkekkel vagyunk jelen a szellemi életben.

A levéltár egészének munkáját 2002-ben „*Tatabánya Kultúrájáért Díjjal*” ismerte el a városi önkormányzat.

„*Közhivatalainkban a pontosság, a megbízhatóság és a képzettség adja meg azt a bizalmat, amellyel a közösség viseltetik iránta*” (Komárom Vármegyei Közlöny, 1895. június 1.). – Munkánkban mindannyian igyekszünk ennek a régi, de ma is aktuális, hármas elvárásnak eleget tenni.

Tapolcainé Sáray Szabó Éva

Olvasás- és könyvtárszociológiai vizsgálatok Hargita megyében

A csíkszeredai Hargita Megyei Könyvtár munkatársai 2004 tavaszán (április–május hónapokban) olvasással vagy olvasást érintő tényezőkkel kapcsolatos felméréseket végeztek a megye községeiben. Az egyik felmérés tárgyát a községi könyvtárak képezték, ezek helyzete, adottságai, szolgáltatásai a 2001–2003-as periódusban, a másik felmérés pedig a lakosság olvasói, könyvtárhasználói, média-fogyasztói, számítógép-használói szokásaira terjedt ki.

Munkánkat anyagilag támogatta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, szakmai segítséget nyújtott Nagy Attila, a Könyvtári Intézet munkatársa és Sorbán Angella szociológus, a kolozsvári Trend Társadalomkutató Műhely vezetője.

A VIZSGÁLATOK MÓDSZERE

Könyvtári felmérés

Hargita megyében 2004-ben összesen 52 községi könyvtár létezett, ebből kettő nem működött, további 10 pedig valamilyen okból kifolyólag, vizsgálatunk idején nem szolgáltatott adatot. Tehát 40 községi könyvtárból sikerült adatokat gyűjteni, esetenként a helyi könyvtáros véleményét, meglátásait lejegyezni. A községi könyvtárak helyzetét célzó vizsgálat keretében figyelembe vettük a romániai hivatalos könyvtári statisztika kérelmeit, a Román Közkönyvtári Egyesület statisztikai szakbizottsága által kidolgozott teljesítménymutató rendszert (PROBIP 2000), valamint az ISO 11620/1998 előírásait. Ezek után 32 községi könyvtár adatai bizonyultak összehasonlíthatónak, ezeket használtuk fel a különböző teljesítménymutatók kiszámításához.

A Hargita Megyei Könyvtár munkatársai ellátogattak az említett települések könyvtáraiba, és a könyvtárossal közösen átvizsgálták a könyvtár nyilvántartási dokumentumait a 2001, 2002 és 2003-as évekre vonatkozóan, bizonyos kérdések esetében pedig a könyvtáros becsléseit, véleményét lejegyeztük.

Lakossági felmérés

A lakossági felmérést egy 300 fős mintán végeztük, működő községi könyvtárral rendelkező településeken. A települések kiválasztásánál szem előtt tartottuk, hogy Hargita megye mindhárom régiója (Csík, Gyergyó, Udvarhely) képviselve legyen a lakosság arányának megfelelően. Így a csíki zónában három település, a gyergyói-ban kettő, az udvarhelyiben pedig négy került a mintába. A települések kiválasztásánál figyelembe vettük a település nagyságát, illetve távolságát a várostól. Vizsgáltunk egészen nagy települést (pl. Csíkszentdomokos), közepes méretűt (Salamás), illetve kicsit (Székelyderzs), olyat, amely közel található egy városhoz (Gyergyószárhegy), illetve olyat is, amely távol esik (Szentábrahám). Egy túlnyomórészt románok lakta község (Salamás) került a vizsgált mintába, a románság által képviselt arálynak megfelelően.

A mintába bekerült falvak

Település	Esetszám	Százalék
Parajd	58	19,3
Csíkszentdomokos	54	18,0
Salamás	35	11,7
Csíkszépvíz	32	10,7
Gyergyószárhegy	32	10,7
Lövéte	30	10,0
Kászonalház	25	8,3
Szentábrahám	24	8,0
Székelyderzs	10	3,3
Összesen	300	100,0

A lakossági mintán belül két almintát képeztünk: egyrészt az iskolások, diákok csoportjából (18 év alattiak), másrészt a felnőtt lakosság csoportjából.

A felnőtt lakosság kiválasztásánál véletlen kezdőpontú mintavételt alkalmaztunk, mintavételi keret pedig a települések választói névjegyzéke volt. Ennek alapján egy tetszőleges számtól elindulva (ez esetünkben a 8-as szám volt) választottuk ki a megkérdezendőket, az adott statisztikai léptéknek megfelelően. A léptéket úgy számoltuk ki, hogy a választói névjegyzékben szereplők számát elosztottuk az adott településre jutó kérdőívek számával. A 18 év alattiak csoportját a könyvtártagok közül választottuk ki, statisztikai léptéket alkalmazva (a könyvtárlátogatók számát osztva a kérdőívek számával).

A megkérdezettek

- **életkor szerinti megoszlása:** 33,1%, azaz 99 személy a 18 év alattiak csoportjába tartozik. 19,7%-ot tesz ki a 19–35 év közötti fiatalok, 27,6%-ot a középkorúak (36–60 év) és 19,7%-ot a 60 év fölöttiek aránya.
- **foglalkozás szerinti megoszlása:** egyharmaduk tanuló; felnőtt lakosság körében a mintában a legnagyobb csoportot a nyugdíjasok alkotják (21,6%), őket követik a munkások (16,7%), a háztartásbeliek (11,3%), az értelmiségiek (4,7%), a gazdálkodók (3,7%), valamint a vállalkozók (3,0%). A többi foglalkozási kategória (tisztviselő, mester, technikus stb.) alacsony arányban szerepel a mintában.
- **nem szerinti megoszlása:** 44,7% férfi, 55,3% nő.
- **nemzetiség szerinti megoszlása:** 89,3% magyar, 10,7% pedig román nemzetiségű.

HARGITA MEGYEI KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK HELYZETE

A lakosság száma a vizsgált községekben

A lakosság száma szerint Hargita megye községei változatos képet mutatnak. Gyakoribb a 2500–4500 lakosságú település (az esetek 52%-a), de hasonlóképpen előfordulnak 1500 lakosnál kisebb községek is. Hargita megyére kevésbé jellemzők a 6500 lakos fölötti községek.

A könyvtárosok iskolai végzettsége

Hargita megye községi könyvtáraiban közel egyenlő arányú az érettségizett (47,5%), illetve érettségivel és könyvtárosi képzettséggel is rendelkező könyvtárosok száma (45%). A községi könyvtárosok 5%-a egyetemi végzettségű; 2,5%-a rendelkezik érettséginél alacsonyabb iskolai végzettséggel.

A könyvtárak állománya

Az állomány nagysága a vizsgált könyvtárakban: összesen 418 316 könyvtári egység. A vizsgált könyvtárakra leginkább jellemző a 10–12 000 egységnyi állomány (az esetek 40%-a), de előfordul 1000 egység alatti állomány is. Csíkközmás község könyvtárában, amely 2003 októberében alakult. A legnagyobb állomány Gyergyótölgyes könyvtárában található, ez 17 215 egységet számlál.

A könyvtári dokumentumok típusok szerinti megoszlása: a dokumentumok túlnyomó többségét könyvek és folyóiratok képezik (418 279 kötet). Elvértve fordul elő hangkazetta (össz. 10), videokazetta (össz. 2), diafilm (össz. 4), hagyományos hanglemezzel (össz. 11), audio CD (1), egyéb dokumentum (össz. 9).

Az állomány elérhetősége: az esetek nagy többségében (82%) a teljes állomány szabadpolcon található.

Az állomány gyarapodása 2001–2003 között

Év	Kötetszám	Érték (lej)
2001	4 057	132 190 282
2002	2 783	163 805 849
2003	6 362	378 084 953
Összesen	13 202	674 081 084

Tartalmilag: 75% szépirodalom

Nyelv szerint: 80% magyar, 16% román, 4% más nyelvű

Forrás szerint:

- 58% jogi személyek adományai (leggyakrabban említett adományozók: Román Kulturális Minisztérium, Pro Libris Könyvtári Egyesület, Pro Hungaris Alapítvány, Kölcsey Ferenc Alapítvány, magyarországi testvértelepülések önkormányzatai, Székesfehérvári Könyvtár, Hargita, Kovászna, Vâlcea megyei könyvtárak),
- 25% helyi költségvetésből,
- 17% magánszemélyek adományai,
- elenyésző a pályázati forrás (össz. 20 kötet!).

Állományapasztás 2001–2003 között

- Összesen 9243 kötet
- Okok szerint:
  - 55% elavulás
  - 39% rongálódás
  - 6% elvesztés

Az állomány megfelelősége a könyvtáros megítélése szerint: a negyven megkérdezett könyvtáros közül 35 az állományát nagyobbbrészt megfelelőnek véli. öt könyvtáros nem tartja megfelelőnek állományát.

Az állomány fizikai állapota a könyvtárosok véleménye szerint többnyire jó, illetve elfogadható.

Könyvtárhasználat

Könyvtárhasználók

Összesen 11 672 személy.

A 2001–2003 között beiratkozott olvasók megoszlása:

- **foglalkozás szerint:** 67% tanuló, egyetemista; viszonylag kiegyensúlyozott arányban munkások és technikusok csoportja, tisztviselők, értelmiségiek csoportja, egyéb foglalkozások (11%, 9%, 11%). Meglepően kevés falusi olvasó vallja foglalkozásának a gazdálkodást (összesen 237 személy),
- **életkor szerint:** 14 év alatt 47%, 14 év felett 53%,
- **nemzetiség szerint:** magyar 81%, román 18%, egyéb 1%,

- **nemek szerint:** nő 62%, férfi 38%,
- **könyvtárlátogatások száma 2001–2003 között:**
  - 2001: 62 399 látogatás,
  - 2002: 57 075 látogatás,
  - 2003: 57 260 látogatás.

Olvasói szokások

Megkérdeztük, hogyan választanak könyvet a felnőttek és az iskolások. A könyvtárosok saját tapasztalataik, megítélésük szerint válaszoltak, nem a kölcsönzési nyilvántartás alapján. A válaszadók 50%-a szerint az iskolások háziolvasmányokat keresnek elsősorban, 27,5% szerint gyermekirodalmat, függetlenül a tananyagtól. Könyvtárosaink többsége úgy véli, hogy ismeretterjesztő kiadványokat ritkán keresnek a könyvtárban, és az iskolai vetélkedőkre sem itt készülnek fel a gyerekek. Kollégáink 40%-a úgy nyilatkozik, hogy a felnőttek többnyire szétnéznek a polcon, és valamit kiválasztanak, a megkérdezettek 30%-a szerint tanácsot kérnek a könyvtárostól. Kevés könyvtáros – a megkérdezettek 17,5%-a – állítja, hogy a felnőtt olvasók meghatározott művet keresnek a könyvtárban.

A könyvtárak forgalma

Év	Forgalmazott kötet	Helyben használt
2001	108 959	1781
2002	96 504	1631
2003	96 838	2417
Összesen	302 301	5829

Tartalom szerint a forgalmazott könyvek többsége szépirodalom (86%), a helyben használat aránya jelentéktelen.

A könyvtárak adottságai, felszereltsége

A könyvtárak székhelye az esetek 65%-ban a kultúrotthon épületében van.

A könyvtárak területe összesen 2370 m². Jellemzőnek mondható a 61–70 m²-es könyvtár (az esetek 27,5%-a), egy esetben a könyvtár területe meghaladja a 100 m²-t, de előfordulnak 30 m²-nél kisebb területű könyvtárak is.

A vizsgált könyvtárak 77,5%-ában nincs **olvasóterem**, az esetek 72,5%-ában nincs **raktár**. **A könyvtárak fűtése** az esetek 47,5%-ában megoldott, 45%-ban nem megoldott, néhány könyvtárban vizsgálatunk idején folyamatban volt a fűtés kiépítése.

A könyvtárak bútorzata az esetek 65%-ban még megfelelő, helyenként hiányos (30%), csupán két községi könyvtár rendelkezik korszerű bútorzattal.

A könyvtár hangulatát a megkérdezettek 30%-a kellemesnek véli, további 30% pedig penészes, hideg helyiségben tevékenykedik. Összeségben a negatív jellemzők gyakoribbak. A megkérdezettek 75%-a nyilatkozta, hogy betartja a programot. Leglátogatottabb napként a pénteket jelölik, a csúcsidezőszak a nap folyamán 12–14

óráig terjed. A vizsgált könyvtárak 30%-a (12 könyvtár) rendelkezik számítógéppel, kilenc könyvtár használ könyvtári szoftvert (BIBLIS).

Vizsgálatunk idején az állományok számítógépes feldolgozottsága nem volt jelentős mértékű, három könyvtárban volt internet-hozzáférés, tárgyi eszközök, mint tévé, video, telefon, fax, fénymásoló, nyomtató – a könyvtárak többségéből hiányoztak.

Könyvtári rendezvények 2001–2003 között

Összesen 436 rendezvényt tartottak.

Tíz könyvtár három év alatt egyáltalán nem szervezett rendezvényt, 13 könyvtár évente egy-két rendezvényt szervezett. Figyelemre méltó a galócási és a csíkszentdomokosi könyvtár tevékenysége, ahol kb. kéthetente került sor rendezvényre.

Javaslatok a könyvtár vonzóbbá tételére

A könyvtárosok javaslatai között az első három helyen szerepel:

- új kiadványok beszerzése,
- a fűtés megoldása,
- modernizálás, internetkapcsolat kiépítése.

Kollégáink kevésbé tartják fontosnak a könyvtári rendezvények szerepét (hagyományőrző rendezvények, ismeretterjesztő előadások, író-olvasó találkozók stb., 1-1 említés)

OLVASÁS ÉS MÉDIAFOGYASZTÁS HARGITA MEGYE FALUSI KÖRNYEZETÉBEN

Médiafogyasztói szokások és preferenciák

Televízió

A megkérdezettek 79,3%-ának van színes tévéje, mindössze 9,0%-ot tesz ki a fekete-fehér televíziót használók aránya, a családok 6,3%-ában van fekete-fehér, valamint színes készülék is, és a háztartásoknak csupán 5%-ában nincs televízió.

TELEVÍZIÓNÉZÉS GYAKORISÁGA

83,3% naponta néz tévét, 11,3% hetente; ennél ritkábban 1,7%, és 3,7%-ot tesz ki azok aránya, akik nem néznek tévét.

TELEVÍZIÓ ELŐTT TÖLTÖTT IDŐ

A tévé előtt töltött idővel kapcsolatban a napi 1-2 óra mondható a leggyakoribbnak (42,3%). A megkérdezettek közel egynegyede (21,7%) azonban „bizonyos műsorokat néz”, és a tévé előtt töltött idő ezek időtartamától függ; a 3 óránál több tévé előtt eltöltött idő a megkérdezettek egyötödét (20,3%) jellemzi, az 1 óránál keve-

sebb tévézés pedig 12,0%-ukat. A tévézési idővel kapcsolatosan továbbá elmondható, hogy a 1-2 órás tévézési idő a férfiaknál gyakoribb (49,3%), a nőknél ez az arány 36,4%, ugyanakkor az is, hogy „bizonyos műsorokat néz” (szelektál) nagyobb arányban jellemzi a nőket (férfiak 16,4%, nők: 26,1%).

TELEVÍZIO ELŐTT TÖLTÖTT IDŐ KORCSOPORTOK SZERINT

Az adatok alapján kijelenthető, hogy a 18 év alattiak több időt töltenek a tévé előtt, mint a többi korcsoport tagjai, ugyanakkor kevésbé szelektálnak a műsorok között, mint a felnőttek (a „bizonyos műsorokat néz” válasz leginkább a 19–35 év közöttieket jellemzi).

TELEVÍZIÓADÓK NÉZETTSÉGE

A nézett tévéadókkal kapcsolatban igen változatos a kép, ami értelemszerűen összefügg a kínálattal (helyi, országos, magyarországi, külföldi csatornák). A megkérdezettek a válaszáadás során 48 tévéadót jelöltek meg, ám ebből 14 tévéadónak van 5% feletti nézettsége, ugyanakkor a nézett csatornák rangsorában messze „vezetnek” a magyarországi közszolgálati adók. A legmagasabb nézettsége a Duna Televíziónak van (62,0%), ezt követi az MTV2 42,0%-os nézettséggel. Következik a PRO TV (21,0%), a TVR1 (16,0%), a Romantica (13,3%), a Via Sat 3 (12,3%), a Discovery (11,4%), az F+ (11,3%), a Prima TV (11,3%), RTV1 (10,6%), a Minimax (9,3%), a TVR2 (6,6%), az Eurosport (5,3%) és az ATV (5,0%).

MŰSORPREFERENCIÁK

Első helyen a filmek szerepelnek, ezt követik a hírműsorok, az ismeretterjesztő adások, a zenés programok, valamint a sportműsorok. Kiemelést érdemel a zenés műsorok kedveltsége, hiszen a zenés üzenetekkel együtt a zenés műsorokat a megkérdezettek közel háromnegyede kedveli. A műsorpreferenciák életkor szerint szignifikáns eltéréseket mutatnak. A 18 év alattiak az átlagot meghaladó arányban jelölték meg a filmeket (91,9%), az ismeretterjesztő műsorokat (55,6%), illetve a zenés műsorokat (60,6%). A híreket leginkább a középkorúak (85,4%), valamint a férfiak (75,4%) követik; a 60 év felettiak az átlagosnál kisebb mértékben kedvelik a filmeket, és körükben a legmagasabb a zenés üzenetek kedvelőinek aránya (40,7%).

Video

A megkérdezettek közül csupán 19,7%-nak van videója.

VIDEONÉZÉS GYAKORISÁGA

Közel háromnegyedük (71,4%) egyáltalán nem szokott videózni, 18,9% csak akkor néz videót, ha adódik valami érdekes, további 4,6%-uk is inkább csak hétvégeken néz videót.

MŰSORPREFERENCIÁK

A videózók körében a videofilmek toplistáját az akciófilmek vezetik (53,4%), ezt követik a családi felvételek (40,6%), valamint a bűnügyi filmek (18,6%). A videózók legnagyobb aránya a 18 év alattiak körében van: 42,4%-uk szokott különböző rendszerességgel videózni, a többi korcsoport esetében a videózók aránya 30% körül van.

Rádióadók

A rádióhallgatással kapcsolatosan az adatok a televíziónézéstől eltérő képet mutatnak. Ez megmutatkozik egyfelől abban, hogy jóval kevesebben hallgatnak rádiót (59,3%), mint néznek tévét, ezeknek mintegy kétharmada hallgat naponta rádiót (69,1%), másfelől pedig abban, hogy a regionális és helyi rádiók kerülnek előtérbe. Ezek között is kiemelt helyet kap a Marosvásárhelyi Rádió (45,5%) és a MIX FM (19,1%). A többi regionális vagy helyi adó (kolozsvári, bukaresti, udvarhelyi, gyergyói stb.) hallgatottsága 10% alatt van (bizonyos helyi közösségekben hallgatottak) csakúgy, mint a Kossuth vagy Petőfi Rádió hallgatottsága, ami messze elmarad a Marosvásárhelyi Rádió mögött: Kossuth (8,4%), Petőfi (7,8%).

MŰSORPREFERENCIÁK

Bár igen színesek (26 műsor), a mezőnyt „lóhosszal” vezetik a zenés műsorok (50%), zenés üzenetek (25,8%), továbbá a hírek (36,5%).

A rádióhallgatók között az átlagnál nagyobb arányban vannak jelen a fiatal felnőttek (26–35 év – 66,1%), és kisebb arányban a 60 év fölöttiek (51,7%).

Személyi számítógép

A számítógéppel való ellátottság elég alacsonynak mondható. A megkérdezettek közel egynegyede (23,7%) válaszolta azt, hogy van neki vagy családjának személyi számítógépe. A számítógép-használók aránya ennél valamivel magasabb: 37,1%-uk szokott számítógépet használni.

SZÁMÍTÓGÉP-HASZNÁLAT GYAKORISÁGA

A napi számítógép-használat 9,5%-ukat jellemzi, többségük hetente vagy inkább hétvégeken használja a számítógépet (22,3%), 5,3% ritkábban.

SZÁMÍTÓGÉP-HASZNÁLAT ORIENTÁLTSÁGA

A játékok szerepelnek első helyen, 78,2% elsősorban játékra használja a számítógépet, kisebb-nagyobb rendszerességgel: 20,0% naponta, 49,1% hetente, 9,1% ritkábban. 62,8% használja a munkájához, 55,8% szövegszerkesztésre, 24,8% levelezésre, 25,7% pedig internetezésre.

SZÁMÍTÓGÉP-HASZNÁLAT KORCSOPORTOK SZERINT

A számítógép-használat a felmérés adatai szerint alapvetően életkor-specifikus, a legfiatalabb korosztály, a 18 éven aluliak túlnyomó többsége kisebb-nagyobb rendszerességgel számítógépezik, elsősorban többségük (89,1%) elsősorban játékra használja.

Olvasáskultúra

Családok könyvállománya

A háztartásoknak csupán 13,7%-ában nincsenek könyvek, leggyakoribb azonban az, hogy a könyvek száma 50 alatt van – egyharmadot (35,7%) tesz ki azok aránya, ahol a könyvek száma félszáz alatt van. 51–100 közötti könyvállománnyal

a háztartások 18,3%-a, 101–200 között 13%-a, 201–300 között 6%-a, 301–500 között 5,7%-a rendelkezik, az 500 kötetnél nagyobb könyvtárral rendelkezők aránya pedig mindössze 7,7%.

A családi könyvtárak tartalmi összetétele

Az otthoni könyvtárak állománya többségében magyar nyelvű szépirodalmi művekből áll (a válaszolók becslései alapján 31 317 kötet) ezt követik a mesés-könyvek (4471), román nyelvű szépirodalmi könyvek (2372), vallásos könyvek (2316), történelmi tárgyú könyvek (2039), szakkönyvek (2003) és útikönyvek (633).

Érdeemes megemlíteni egyfajta nyelvi törésvonalat a román és a magyar nemzetiségű válaszolók „otthoni könyvtára” között, nyelvek szerint. Ez azt jelenti, hogy a román nemzetiségűek nem rendelkeznek magyar nyelvű könyvekkel (szépirodalom), és a magyar családoknak mindössze 11,2%-a rendelkezik román nyelvű szépirodalmi könyvekkel. Ez a nyelvi törésvonal egyébként a televízióadók nézettségénél is megmutatkozott.

Könyvolvasás

A megkérdezetteknek valamivel több mint egynegyede (27%) olvas rendszeresen könyveket, 22%-a időnként (negyedévente legalább egyet), 19,7% ritkán (évente), 8,0% ennél is ritkábban. 23,3%-uk egyáltalán nem olvas könyveket.

A rendszeres könyvolvasás leginkább a fiatalabbakra jellemző (18 év alatt), ami nyilván összefügg azzal is, hogy iskolába járnak, a tananyag megköveteli, de az időnkénti (negyedévente, évente) könyvolvasás is leginkább erről a korcsoportról, illetve a fiatal felnőttekről mondható el (26–35 év között). A felnőtt lakosság többi csoportja sokkal kevesebbet olvas: a középkorúak 26,6%-a, a 60 év fölöttiek 47,5% -a egyáltalán nem olvas könyveket. Ugyanakkor a nemek szerinti bontás azt mutatja, hogy a nők az átlagnál magasabb arányban rendszeres könyvolvasók (35,2%), a férfiak pedig inkább időszakosan olvasnak könyveket.

A felmérés időpontjában olvasott művek

A felmérés időpontjában a megkérdezetteknek 28,7%-a olvasott valamilyen könyvet. Az olvasott szerzők és könyvcímek természetesen rendkívül sokfélék (összesen 56 szerző és 85 könyvcím). A szerzők vonatkozásában azonban kijelenthető, hogy körülbelül egyenlő arányban magyar (27) és külföldi szerzők (25) és csupán 4 közöttük a román szerző. Bár nagyon szórt mind a szerzők, mind a könyvcímek megoszlása, a statisztika szerint a többször is említett (jelenleg olvasott) szerzők között túlnyomórészt magyar „klasszikusok” szerepelnek. A „jelenleg olvasók” 9,3%-a Jókait olvas, 4,6–4,6%-uk Tamásit, Wass Albertet, Benedek Elekét, Molnár Ferencet, 3,4–3,4% Móriczot, Gárdonyit, Mikszáthot. A jelenleg olvasott könyveknek csupán 2,7%-a „könyvesboltból frissen vásárolt könyv”, az esetek többségében vagy már megvolt, vagy kölcsönözte könyvtárból, barátoktól, esetleg ajándékba kapta.

A legkedveltebb szerzők

A legkedveltebb szerzők sorában 84 szerzőt említettek a megkérdezettek. Ebből azonban csak 15-öt jelöltek meg öten vagy ötnél többen. Itt is látszik azonban a

nyelvi törésvonal: a magyar megkérdezettek alig említenek román szerzőket (két eset), a románok pedig egyáltalán nem neveztek meg magyarokat.

Könyvtárhasználat

Könyvtártagság

A megkérdezettek 29,7%-a tagja egy könyvárnak, 9,8% több könyvárban is tag, 33,8% régebben volt könyvtártag, de már nem az, 26,7% pedig nem volt sohasem könyvtárnak tagja. 41,3% jár könyvtárba kisebb-nagyobb rendszerességgel, ebből minden második (52,4%) leginkább havonta látogatja a könyvtárat. A 300 megkérdezett közül 109 (36,3%) tagja a helyi, falusi könyvtárnak.

Könyvtárlátogatók kor szerinti megoszlása

A könyvtárlátogatók zömmel a fiatalabb korcsoport tagjai (74,5%-uk 18 év alatti), 11,9%-uk 26–35 év közötti, 8,5%-uk 36–60 év közötti, 5,1%-uk 60 év fölötti.

Könyvtárlátogatók nem szerinti megoszlása

A könyvtárlátogatók körében az átlagosnál magasabb arányt képviselnek a nők (58%).

Könyvtárlátogatás célja

A könyvtárlátogatások célja alapvetően a könyvkölcsönzés (98,2%). Emellett még említették a tanulmányokhoz való adatgyűjtést (12,3%), az információ-kérést (6,9%), a fénymásolást (1%), a szabadidő eltöltését (1%), a rendezvényeken való részvételt (1%), valamint az újságolvasást (1%).

A könyvtár kínálatával való elégedettség mértéke

A könyvtár kínálatával a könyvtárlátogatók közel fele (47,3%) inkább elégedett, 41,8% nagyon elégedett, és csupán 9,1% inkább elégedetlen. Az elégedettség tekintetében csak az idősek térnek el ettől az átlagtól, az idősebb könyvtárlátogatók kétharmada 66,7% nagyon elégedett a könyvtár kínálatával.

A könyvtár állományának megítélése

A könyvtárlátogatók a könyvtár állományát zömmel „kiegyensúlyozottnak” értékelték, olyan értelemben, hogy vannak új és régi könyvek is (69,1%), 17,3% ítélte meg úgy, hogy túlnyomórészt régi, elhasznált kiadványok vannak, 8,2% szerint „elég gyakran kapnak új kiadványokat”. (A fennmaradó rész nem válaszolt vagy nem tudta megítélni.)

A könyvtár állományának gyarapítására vonatkozó javaslatok

A könyvtárakat a könyvtárlátogatók „gyarapítanák”. A gyarapítandó kiadványok rangsorát a természettudományos kiadványok vezetik (47,2%), ezt követik a gyermekek tanulását elősegítő segédkönyvek (40%), a nyelvkönyvek (37,1%), az ismeretterjesztő könyvek (27,2%), az új kortárs irodalom, publicisztika (27,2%), a friss CD-k, videokazetták (20,9%), a vallás, filozófia, pszichológia (20%), a társa-

dalomtudományok, honismeret, régészet (17,2%), valamint a klasszikus irodalmi művek (12,7%).

A keresett kiadványok előfordulási gyakorisága

Minden második (50%) könyvtárlátogató úgy nyilatkozott, hogy előfordul, hogy a könyvtárban nincs meg az a kiadvány, amit keres, 4,5% csak ritkán találja meg, amit keres, és 42,7% mondta, hogy a „keresett könyv mindig megtalálható a könyvtárban”.

A könyvtáros viszonyulása az olvasókhöz

A könyvtárosok olvasókhöz való viszonyulását a könyvtárlátogatók igen pozitívan jellemezték: 79,1% szolgálatkésznek, barátságosnak, 18,2% udvariasnak. kimértnek jellemezte a helyi könyvtárost. Bíráló jellemzéseket elhanyagolható arányban tettek a könyvtárosokra

Kölcsönözhető könyvek száma, kölcsönzési határidő

Túlnyomó többségük elégedett a kölcsönözhető könyvek számával (97,3%), a kölcsönzési határidővel már valamivel kevesebben elégedettek (88,2%), 11,8% több időre szeretné kölcsönözni a könyveket.

A könyvtár hangulata

A könyvtárlátogatók 35,8%-a kellemesnek, 29,5%-a csendesnek, 27,5%-a otthonosnak, 4,6%-a ridegnek ítélte a könyvtár hangulatát

Nyitvatartási program

A könyvtár nyitvatartási programjára vonatkozóan tavasszal, ősszel és télen a délutáni órákat (15–18) tartják a legtöbben a legmegfelelőbbnek (átlagosan 56%). Nyáron, amikor vakáció van – tekintve, hogy a könyvtárlátogatók zömmel diákok –, már „szabadabb könyvtár-nyitvatartási programot látnának szívesen (inkább megfelelnek a reggeli (8–10) és a délelőtti órák (10–12), csakúgy, mint az esti órák (18–20). Az is elmondható, hogy a déli órákat (12–15) a megkérdezetteknek átlagosan egynegyede tartja jónak minden évszakban, a reggeli órák pedig (8–10) a legkevésbé felelnek meg a könyvtárlátogatóknak (minden évszakban 10% alatt marad a reggeli órákat jónak tartók aránya).

A könyvtárlátogatók elégedetlenségének okai

A könyvtárlátogatók 43,5%-a szokott elégedetlenül távozni a könyvtárból. Ennek oka, hogy nincs meg a keresett könyv (54,9%), vagy már kikölcsönözték (37,3%), továbbá, hogy a könyvtáros nincs a munkahelyén (6%)

Változtatási javaslatok

Összegzésképpen: sok a tennivaló a Hargita megyei falusi könyvtárak állapotának javításában, vonzóbbá tételében a helyi közösségek számára. A könyvtárlátogatók megfogalmazták, melyek a legfontosabb „javítanivalók” a könyvtárakban: a kínálat bővítése (49,5%), a könyvtár tágasabbá tétele (33,9%), rendezvények szervezése (22,9%), fénymásoló beszerzése (13,7%), nyitvatartási program megváltoztatása (10,0%), internet bekötése (7,3%), a berendezés korsze-

rűsítése (7,3%), számítógépek beszerzése az olvasók számára (2,7%), megfelelő épületbe költözés (2,7%), olvasóterem kialakítása (2,7%).

KÖVETKEZTETÉSEK

Olvasóarány

A vizsgált időszakban (2001–2003) a megkeresett 40 községi könyvtár közül 32 bizonyult minden szempontból működőképesnek. Ezek adatait használtuk a teljesítménymutatók kiszámításához. Az átlagos olvasóarány a vizsgált periódusra 9,5%.

Tehát a lakosság 9,5%-a részesült könyvtári szolgáltatásban 2001–2003 között. A lakosság válaszaiból az derül ki, hogy 29,7% tagja egy könyvtárnak, 9,7% több könyvtárnak is. Ezek szerint, a könyvtárhasználó falusi lakosság elsősorban nem a községi könyvtárat látogatja.

A községi könyvtár állományának megítélése

A megkérdezett könyvtárosok többsége (35 könyvtáros a 40-ből) az állományt nagyjából megfelelőnek ítéli, hasonlóan vélekedik a lakosság is. Ennek ellentmond az állomány forgási sebessége. A számításba vett 32 könyvtár átlagos értéke 0,3 a 2003-as évre. Tehát 2003 folyamán, statisztikailag számítva az összállomány 3/10 része használódott. Ebből következik, hogy az állományokat sok fölösleges kiadvány terheli, szükséges az állományelemzés és a szakszerű selejtezés. Ugyanilyen fontos az állomány gyarapítása is. Amint a könyvtárak adataiból kiderült, a gyarapítás többségét irodalmi művek képezik. A megkérdezett lakosság viszont nagyobb mértékben igényli a természettudományi művek beszerzését.

A községi könyvtár működése

A könyvtár nyitvatartása függ a könyvtáros munkaviszonyától. Teljes munkaidős alkalmazás esetében leggyakoribb a 8–16 órai program. A könyvtárosok csúcsidőszaknak 12–14 órát jelölik, a lakossági felmérésből az derül ki, hogy leginkább 15–18 óra lenne alkalmas számukra könyvtárlátogatásra.

A könyvtár hangulatát nagyjából egyenlő arányban ítélik kellemesnek a könyvtárosok és a lakosság is. A kellemetlen, penészes könyvtárakat a lakosság jóval kisebb mértékben észleli, mint az ott dolgozó könyvtárosok.

Mi teszi vonzóbbá a könyvtárat?

A könyvtárosok és a lakosság egybehangzó véleménye szerint: elsősorban a kínálat bővítése. A megkérdezett lakosság kis része hiányolja a számítógépet és egyéb tárgyi eszközöket a könyvtárból. Legnagyobb eltérés a könyvtárosok és a

lakosság véleménye között a rendezvények szerepének megítélésében mutatkozik. A falusi lakosság igényli a könyvtári rendezvényeket, ezt az igényt mindenképpen figyelembe kell venni.

Hiányosságok és sikerek

Vizsgálatunk nem terjedt ki az iskolai könyvtárakra, így hiányos képet kaptunk a falusi könyvállományokról, a falusi lakosság könyvtári ellátásáról. Nem tártunk fel összefüggéseket a lakossági vizsgálat fontos elemei között: pl. olvasás–számítógép-használat–televíziónézés, rendszeres olvasás–könyvtári tagság, községi könyvtári tagság–egyéb könyvtári tagság stb. Vizsgálatunk által Hargita megye könyvtári számára „emberközelpel” került a statisztika, az intézmények szembesültek a lakosság elvárásaival.

Az elmúlt három évben a vizsgálat bizonyos eredményei támpontot nyújtottak a közös informatikai projekthez, és a könyvtárak közötti együttműködés kiindulópontját jelentették szakmai rendezvények terén.

Kopacz Katalin-Mária-Bedő Melinda

A Publika Magyar Könyvtári Kör 2006. évi rövidített szakmai és pénzügyi beszámolója

A Publika Magyar Könyvtári Kör az Országos Széchényi Könyvtárban tartotta éves közgyűlését 2007. március 6-án az alábbi napirenddel:

- beszámoló a 2006. évi szakmai tevékenységről,
- pénzügyi beszámoló,
- az Ellenőrző Bizottság jelentése,
- tisztújítás,
- 2007. évi tervek.

A tisztújító közgyűlést Biczák Péter elnökségi tag vezette, a beszámolókat Billedi Ferencné elnök, illetve Hivatal Nándorné ellenőrző bizottsági elnök tartotta.

A PMKK szervezeti életéről elmondta, hogy a múlt évben az egyesület tevékenysége iránt a szakemberek körében az érdeklődés növekedett, ami elsősorban az akciók iránt nyilvánult meg és személyes támogatást is jelentett. A szervezet kommunikációs lehetőségeinek növelése céljából honlapfejlesztés, új levelező kialakítása történt. A PMKK elnöksége éves ütemterv alapján végezte munkáját. Rendszeresen, negyedévenként tartotta üléseit, az irányító munkát jól szolgálta az intenzív elektronikus kommunikáció. A szakmai tevékenység eredményei főként a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok könyvtári ellátásának kérdéseivel fog-

lalkozó szakértői tevékenységben, szakemberképzésben, a nemzetközi kooperáció kiszélesítésében jelölhetők meg.

Színvonalas rendezvényekre került sor a beszámolási időszakban, ilyen volt az **eTanulás – Könyvtár – Internet** című konferencia 2006. május 3-án Sárospatakon, a Zrínyi Ilona Városi Könyvtárban (a konferenciához kapcsolódó tanulmányi kirándulás ezúttal Kárpátaljára vezetett); a **görögországi workshop és tanulmányút** 2006. június 17-e és 24-e között, amely az Interreg II.C Light projekthez kapcsolódott; valamint az **Információ hozzáférés – esélyteremtés, e-könyvtári szolgáltatások lehetőségei a társadalmi befogadás támogatásában** címmel rendezett konferencia a Pest Megyei Könyvtárral és a Könyvtári Intézettel közösen, Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban 2006. november 22-én. A konferenciákat a Nemzeti Kulturális Alap is támogatta. A tevékenységről szóló részletes beszámoló a Publika honlapján (www.ki.oszk.hu/publika) olvasható.

A szakmai tevékenységről szóló beszámolót a pénzügyi beszámoló, majd pedig az ellenőrző bizottság elnökének jelentése követte. A közgyűlés a beszámolókat és jelentéseket egyhangúlag elfogadta.

A PMKK 2006. évi gazdálkodását az alábbi egyszerűsített mérleg mutatja:

Pénzbevételek	ezer Ft
Alaptevékenység	25 353
Tagdíj	17
Egyéb bevételek	25 336
Ráfordítások	23 073
Tárgyévi eredmény	2 280

A beszámoló elhangzása és elfogadása után tisztújításra került sor. Az új tisztségviselők:

elnök: Billédi Ferencné,
az elnökség tagjai: Bartos Éva,
Biczák Péter,
Gellér Ferencné,
Szabó Imréné,
pótagok: Bertalanné Kovács Piroska,
Hivatal Nándorné.
az Ellenőrző Bizottság elnöke: Gócza Gyuláné,
tagjai: Beniczky Gáborné,
Bobok Bea.

A közgyűlés a 2007. évi tervek ismertetésével zárult.

A Publika Magyar Könyvtári Kör megköszöni minden közreműködőnek, tisztségviselőnek az elmúlt évben végzett munkát, és a továbbiakban is számít aktív részvételükre.

Vezetőséget választott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Az MKE 2007. március 28-án megtartotta tisztújító küldöttközgyűlését, amelyen a jelen levő 126 küldött megválasztotta az egyesület vezetőségét a következő négy évre (2007–2010).

Az egyesület elnöke:	Bakos Klára
Az egyesület főtitkára:	Nagy Anikó
Az elnökség tagjai:	Barátné Hajdu Ágnes Bartos Éva Dávid Boglárka Fehér Miklós Horváth Sándor Domonkos Kiss Gábor Mándli Gyula
Az elnökség póttagjai:	Balogh Margit Venyigéné Makrányi Margit
Az ellenőrző bizottság elnöke:	Biczák Péter
Az ellenőrző bizottság tagjai:	Elekes Eduárdné Fülöp Attiláné Gyüszí László Tózsér Istvánné
Az ellenőrző bizottság póttagja:	Mender Tiborné

A könyvtár, az információs szolgáltatások és a marketing

Beszámoló a 15. BOBCATSSS Szimpóziumról

2007. január 29-e és 31-e között a prágai Károly Egyetem és a stuttgarti Média-tudományi Főiskola diákjai rendezték meg a 15. Nemzetközi BOBCATSSS Szimpóziumot. A konferencia alaptémája az információs szolgáltatások marketingje volt. A marketing még talán kevésbé hangsúlyos része a könyvtárak menedzsmentjének. Ezen a három napon meggyőződhattünk róla: nem az lehet a kérdés, szükség van-e a könyvtárakban marketingre, hanem hogy milyen módszereket érdemes alkalmazni, és hogyan adaptálhatók ezek a sajátos könyvtári viszonyokra. A rendezvény ünnepélyes megnyitójára a prágai Városháza nagytermében került sor. A megnyitó beszédekét követően Tomas Rehak, a Prágai Városi Könyvtár igazgatójának előadása következett, amelyben gyakorlati szempontból, a modern technológia eredményeit figyelembe véve kereste a választ arra a kérdésre, hogy valóban szükség lesz-e a XXI. században könyvtárakra és könyvtárosokra.

A könyvtárak nem egymással vetélkednek, hanem a hihetetlen gyorsasággal fejlődő technológiai újításokkal. Rehak négy fontos fejlesztésre hívta fel a hallgatóság figyelmét. A digitális adathordozók kapacitása nőtön-nő: egy megfizethető árú négygigabájtos memóriakártyán 8000 könyvnyi adat tárolható. A memóriakártyák kapacitása minden évben exponenciálisan növekszik, így a könyvtár nagyon gyorsan elveszítheti adattároló funkcióját. A második kiemelkedő újítás a googlization néven elhíresült jelenség, a Google keresőmotor fejlesztése és használatának gyors terjedése. A közhiedelem szerint bármilyen információt percek alatt meg lehet találni a Google segítségével; miért használnánk tehát a könyvtárat? A közösségi fejlesztésű nyílt tartalmú lexikonok növekvő szerepe is komoly veszélyt jelent a könyvtárak számára. A Wikipédia egy szabad fejlesztésű és ingyenes, webes elérésű enciklopédia, amelynek szócikkait több ezer fős közösség építi. Mivel a szócikkírók száma egyre nő, az egyes szócikkeket egyre többen ellenőrzik, ezért az enciklopédia relevanciája és részletessége lassan meghaladhatja a hagyományos enciklopédiákét és lexikonokét. A negyedik veszélyforrás az internetes kultúra térhódítása. A web 2.0-s kulturális oldalak mellett az elektronikus formában hozzáférhető folyóiratok és könyvek száma is növekszik, és sokak számára lényegesen egyszerűbb az internetről letölteni egy-egy novellát vagy regényt, mint a könyvtárba menni.

Az elhangzottak nyomán sok kérdés merült fel bennünk szakmánk jövőjét illetően.

Könyvtárak és marketing

A konferencia egyik fő tanulsága: a könyvtárak működését sok tekintetben piaci alapokra kell helyezni. A versenyhelyzet a kultúra területén is létezik, csak a résztvevői mások, mint első pillantásra gondolnánk; ahogy Tomas Rehak bevezető előadásában is említette, a digitalizáció korában a könyvtáraknak nem a többi intézménnyel, könyvesbolttal vagy olvasókörrrel kell megküzdeniük a használók bizalmáért, hanem egy sokkal nagyobb ellenféllel: az internettel. Az internethasználók körében a Google és más keresőmotorok válnak a legfontosabb információforrássá, pedig korántsem minden található meg az interneten. Ráadásul az információk töredékéhez juthatunk hozzá ingyenesen. Sokan hajlamosak azt is elfelejteni, hogy a keresőgépek csak az on-line megjelenő tartalmak töredékét képesek feltérképezni. A könyvtárak egyik új feladata éppen az, hogy a marketing eszközeinek segítségével a potenciális használói körben tudatosítsák, hogy az internet önmagában nem elégséges információforrás.

A XXI. század könyvtára nem létezhet anélkül, hogy pontos képe lenne a használói köréről, az ezen belüli csoportokról, szokásaikról, igényeiről. A konferencián sok szó esett a használói elégedettség mérésének szükségességéről. A használói igények és elégedettség mérésének mindennapi könyvtári feladattá kellene válni, olyanná, mint a bibliográfiai leírás készítése vagy a tájékoztatás. Bár sokszor hallhatók olyan vélemények, miszerint az olvasónak nem lehet beleszólási joga a könyvtár működésébe, a szakmai hozzáállás változik, és egyre többen felismerik a feladat fontosságát.

A konferencián résztvevő fiatal könyvtárosok szerint a márkák létrehozása (branding) és a marketingterv készítése kulcskérdés a könyvtár menedzselésében. A könyvtáraknak ki kell alakítaniuk egy könyvtárképet, és meg kell találniuk a módját, hogy ezt minél több csatornán kommunikálják a közönség felé. Szükségük van arculattervezésre, meg kell határozniuk azokat a tulajdonságokat, amelyeket hangsúlyozni szeretnének, és ezt minden lehetséges módon reprezentálniuk kell a könyvtárban: a könyvtár logója, honlapja, épülete, berendezése és munkatársai – mind a közösen választott és vállalt arculatot kell hogy sugározzák. Ehhez szükséges a stratégiai tervezés, ezen belül is a marketingterv készítése; máskülönben a könyvtár láthatatlanná válik a közéletben, és az egyéb információszolgáltatók teljesen kiszoríthatják a piacról, amelynek pedig fontos szereplője lehetne.

A konferencián megtudhattuk, hogy a fenti kihívásokkal nem csak a magyarországi könyvtáraknak kell szembenézni, hanem a világ többi országában lévő intézményeknek is. Mint az Heidi Romsaas és Ellen Heiberg előadásából kiderült, Norvégiában sem rendelkeznek a könyvtárak marketingtervvel, az Oslói Egyetem könyvtárában a két előadó és csapatuk által készített marketingstratégia volt tudomásuk szerint az első ilyen dokumentum az országban. Cikkünk szerzői közül Feketéné Birkus Ilona és Juhász-Barják Anna az ELTE Angol–Amerikai Intézet könyvtárát vizsgálták. Felmérésük kimutatta, hogy ott a könyvtár hagyományos szolgáltatásai dominálnak: a használók főleg a könyvkölcsönzést és a helyben olvasást ismerik és veszik igénybe. A többi szolgáltatás – mint a könyvtárközi kölcsönzés vagy az adatbázisok elérése – szinte ismeretlen és ebből adódóan kihasználatlan, ami a marketing hiányosságai mellett főleg anyagi problémákra vezethető vissza.

Láthattunk kitűnő példákat könyvtári márkák kialakítására Szlovéniában és Horvátországban, de kiderült, hogy a könyvtárat jelképező logót sokan nem ismerik fel, főleg a kisebb városokban, ezért a módszer további fejlesztésre szorul. Linda Ashcroft érdekes előadásában néhány példát mutatott be arra, milyen lehetőségekkel élhetnek a könyvtárak a közönségkapcsolatok terén, hogyan jelenhetnek meg a médiában, és amennyiben az sikerül, miként használhatják ki. Bebizonyosodott, hogy léteznek példaadó kezdeményezések Európában, és igenis lehetséges a könyvtárak számára, hogy ezeket a piaci versenyben régóta használatos eszközöket hatékonyan kihasználják

Könyvtárak az üzleti életben

Az információtudományban egyre nagyobb szerepet kap az üzleti szféra: a konferencián két szekciót szenteltek a versenytárs figyelésének, valamint egy önálló szekciót kapott az üzleti információszerzés témája is. A kettő között van egy fontos különbség: míg az üzleti információszerzés elsősorban a vállalatok belső életét figyeli, és igyekszik a nyers adatok sokaságát a döntéshozók számára információvá alakítani, addig az versenytársfigyelés egyértelműen a piaci környezet és a versenytársak tevékenységének megfigyelésére irányul. Több szerző is fontosnak tartotta megemlíteni bevezetőjében, hogy az üzleti információszerzés alapjában véve etikus és legális tevékenység, nem azonos az ipari kémkedéssel. Mindez arra mutat, hogy még szakmai körökben is szükséges a fogalmak tisztázása. Emellett talán az a kérdés is felvethető, hogy van-e közük ezeknek a területeknek a könyvtárhoz és a könyvtártudományhoz.

A három önálló szekció jelenléte már önmagában arra enged következtetni, hogy a témának van létjogosultsága, bár az előadások szerzői nem minden esetben dolgoztak könyvtárosként. A konferencia keretében hallhattunk előadást az üzleti információszerzést, illetve az versenytársfigyelést szolgáló technikák és szoftverek bevezetésének hatásairól Hollandiában, Csehországban vagy Malajziában. Két olyan előadás is elhangzott, amelyek szerzői, Katherine Hayes, illetve Richard Papík megvizsgálták a könyvtár lehetséges szerepvállalását az üzleti életben.

Hayes azt elemezte, hogyan változott a könyvtárosok, elsősorban a vállalati könyvtárosok szerepe az Egyesült Államokban. Rámutatott arra, hogy az internet világa – először úgy tűnt – feleslegessé teszi a könyvtárat, így a könyvtárost is: a későbbiekben azonban az információs szakemberek egyre nagyobb presztízsre tettek szert a vállalati hierarchián belül. Mivel Hayes szerint ez a folyamat jelenleg is tart, a szerző igen pozitívan látja a könyvtáros szakma jövőjét. Richard Papík, a Károly Egyetem Könyvtár- és Információtudományi Intézetének igazgatója a képzés irányából közelítette meg a problémát. Szerinte az információs szakember munkája számos területen átfedést mutat az üzleti információszerzés világával: mind az általuk vizsgált terület (azaz a lehetséges információforrások minél teljesebb köre), mind a munka során felhasznált tudás és képességek, mind az alapvető folyamatok lényegükben azonosak.

Tehát a könyvtárosok és az információs szakemberek képzésében egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni az üzleti intelligenciával és hírszerzéssel kapcsolatos tárgyakra.

Szakmai megújulás

A könyvtárosság, a szakma szerepe ugyanolyan fontos, mint a szolgáltatási kör bővítése, a stratégia, a marketingterv vagy a promóció. Hogyan létezhetne a könyvtár megfelelő szakemberek nélkül? A könyvtárosság jövője, a pályakép, és a könyvtárosi imázs visszatérő témák voltak a konferencián. A leggyakrabban felmerülő kérdés az volt, milyen szerepet vállalhat a könyvtáros az információs társadalomban. Milyennek látja a könyvtárost a közösség? Fenntarthatjuk-e a régi szemléletet, vagy változásra van szükség? Mint az az előadásokból kiderült, az átlagember a világon mindenhol hasonlóan vélekedik a könyvtárosokról: unalmasak, ódivatúak és csak a könyvekkel törődnek. Nyilvánvalóan szükség van egy korszerű könyvtárosképre. A régi sztereotípiát át kell alakítani, mégpedig tudatosan, de mértékkel, hiszen az olvasók elidegenedhetnek egy teljesen új, Google-világbeli, üzleti szemléletű könyvtár(os)tól.

Ez a folyamat a könyvtár marketingtevékenységének alapköve, derült ki többek között a dán Gitte Balling, Lisa Alsted Henrichsen és Laura Skouvig munkájából. Milyen legyen a könyvtáros? Erre a sokszor feltett kérdésre számos válasz lehetséges. Információs szakember: hozzáértő, nyitott, jártas az információs társadalom világában, felhasználóközpontú – de ne vessük el teljes mértékben a hagyományos modellt sem. A könyvtáros képe, bármennyire is ismerős a régi imázs a publikum számára, együtt kell változzon a szakma szerepével. Ennek érdekében mind a külvilág, mind a könyvtárosság felé szükséges kommunikálni a változásokat, megismertetni velük azt az új szerepet, amelyet a könyvtáros vállalhat az információs társadalomban.

Természetesen a szakmán belül is szükség van változásokra. Erről szólt Tóth Máté, a Könyvtári Intézet munkatársának előadása. A magyarországi könyvtárak és könyvtárosok helyzete épp oly változó, mint a publikum véleménye a könyvtár intézményéről. Mielőtt a külvilágnak megmutathatnánk a megújult könyvtárat, változásokra van szükség a szakmán belül. A 2003–2007-es Könyvtári Stratégia és az Etikai Kódex ez irányba tett lépések, amelyek segítségével a könyvtárosi hivatás célkitűzéseit mind a könyvtárosok, mind a külvilág megismerheti. A szakma megbecsülésének növelése, a könyvtárosi hivatás vonzóbbá tétele általános célok, amelyek alapvetően befolyásolják a szakma jövőjét.

A megnyitó beszédben felvetett kérdésre – tehát, hogy van-e a szakmának jövője – a konferencia alapján egyértelmű igennel felelhetünk. Száz év múlva is létezhet még a közkönyvtár, amennyiben azt az információs társadalom részévé tudjuk alakítani. A hagyományos marketingeszközök használatával, az új feladatok vállalásával és a szakma külső és belső megújulásával az emberek újra felfedezhetik maguknak ezt a csodálatos helyet, a tudás és az információk tárházát, a társadalmi élet központját: a könyvtárat.

Az előadások, dolgozatok, referátumok, munkacsoport-megbeszélések végső tanulsága a könyvtárosság dinamikus, de nem elidegenítően gyors fejlődése mellett szól. A használói igények, társadalmi változások folyamatos szem előtt tartásával kell kialakítanunk egy mindenki – a könyvtáros és a használó – számára egyaránt kellemes és hasznos időtöltést ígérő helyet és szolgáltatást. Ez jelenti a jövőt. Azonban ne felejtjük el, hogy a változások mellett még hosszú ideig fontosak maradnak a hagyományos könyvtári feladatok az információs társadalomban is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ashcroft, Linda: Public relations challenges for libraries. = Marketing of Information Services. BOBCATSSS 2007 Proceedings. Prague, 2007. 45–54. p.
- Balling, Gitte–Henrichsen, Lisa Alsted–skouvig, Laura: Marketing the profession: let the spinster do the job? = Uo. 55–66. p.
- Feketéné Birkus Ilona–Juhász-Barják Anna Katalin: Promotion of library services in the Institutional Library of SEAS at ELTE University. = Uo. 100–109. p.
- Hayes, Kathrine: Expectations of Librarians and information professionals in the Google world. = Uo. 149–153. p. <http://www.bobcatsss.org/>
- Mercun, Tanja et al.: Library LOGO: an effective way of marketing or an UUO – unknown useless object. = Uo. 310–321. p.
- Papík, Richard: Reasons for competitive intelligence topics in curriculum of information and library schools. = Uo. 368–373. p.
- Romsaas, Heidi–Heiøberg, Ellen: Marketing planning for academic libraries – from everyday services to conscious level marketing. = Uo. 427–435. p.
- Tóth Máté: How to make the profession more attractive? Governmental and professional efforts in Hungary. = Uo. 289–298. p.

Feketéné Birkus Ilona–Juhász-Barják Anna–Ozorai Ágnes

Kovács Máté nyíregyházi évei (1931–1935)

A Kovács Máté (1906–1972) munkásságát kutató értékes adalékokra bukkanhat a nyíregyházi levéltárban fellelhető iskolai értesítőkből, dokumentumokban.

Az Ág.h. ev. Kossuth Lajos Reálgymnáziumban

Kovács Máté a debreceni Tisza István Tudományegyetem magyar–francia szakán 1931-ben szerzett gimnáziumi tanári diplomát. Végzése után rövid ideig az egyetem könyvtárában dolgozott. Ezt követően 1931. szeptember 1-jétől a Nyíregyházi Ágostai Hitvallású Evangélikus Kossuth Lajos Reálgymnázium tanára lett. A francia nyelv tanítása mellett a gimnáziumban eltöltött három tanév alatt ellátta az iskolai könyvtárőri feladatokat is.¹ A korabeli gyakorlat szerint az iskolában tanári és ifjúsági könyvtár működött. A tanárok közül került ki az iskolai könyvtárőr is. Próbáljuk meg felidézni, milyen volt a Kossuth Gimnázium könyvtára!

A fellelhető dokumentumokban az állomány raktározásáról, elhelyezéséről ritkán olvashatunk. Az 1899/1900. tanévről megjelent évkönyv szerint *„Külön könyvtári helyiségünk igaz, hogy nincsen, azonban a díszterem, ahol könyvtárunk ideiglenes elhelyezést nyert, addig is, amíg iskolai építkezésünkkel a könyvtár végleges elhelyezésének kérdése is megoldásra jut, eléggé megfelelő helyül szolgál, sőt igazi díszét – mondhatni – a könyvtár képezi.”*²

Napjainkban is megtekinthető a muzeális értékű gyűjtemény az iskola dísztermében az értékes, látványnak is csodás faragott szekrényekben.

A századforduló idejére tehető az állomány szakrendbe sorolása. A kialakított 11 szakcsoport a következő volt:³

- A Nyelvészet és irodalomtörténet, classicus írók
- B Bölelet-, hit- és nevelés-tudomány
- C Történelem és segédtudományai
- D Jog- és államtudomány
- E Természettudomány
- F Encyklopaedikus művek
- G Hírlapok, folyóiratok
- H Szépirodalmi művek
- I Iskolai könyvek
- J Vegyesek
- K Zeneművek

A Kovács Máté kapcsán vizsgált korszakunkból az ifjúsági könyvtár elhelyezéséről az 1934–35-ös tanév iskolai értesítőjében ezt olvashatjuk: *„Igen szerencsés*

elhelyezést nyert könyvtárunk, amennyiben az eddig több teremben lévő könyvtár-szekrények helyett egy világos, tágas, nagyon alkalmas beosztású, könnyen áttekinthető könyvtárszobát kaptunk. Elkészítettük az egész ifjúsági könyvtárunk anyagáról a cédulakatalógust szakok szerint, azonkívül elkészült ifjúsági könyvtárunk teljes katalógusa, amely már csak a kinyomtatást várja.”⁴

Itt kell külön felsorolni a tanári és ifjúsági könyvtárak élén álló könyvtárosokat.

Könyvtárőr – ifjúsági könyvtár

Év	Név	Szakterület
1920/21–1921/22	Valent József	Magyar, latin, természetrajz
1922/23–1927/28	Teltsch Kornél	Magyar, görög, német
1928/29–1931/32	Dr. Kiss László	Történelem, latin, vallástan
1932/33–1933/34	Kovács Máté	Magyar, francia
1934/35–1941/42	Dr. Kiss László	Történelem, latin, vallástan

Könyvtárőr – tanári könyvtár

Év	Név	Szakterület
1920/21–1928/29	Dengyel Lajos	Görög, latin
1929/30–1941/42	Gacsályi Sándor	Történelem, francia, földrajz

A humán műveltségű tanárok általában hosszú éveken keresztül végezték a könyvtárosi teendőket. A Dengyel Lajos, Gacsályi Sándor, Valent József, Teltsch Kornél, dr. Kiss László kiváló tanáregyeníiségek sorából külön ki kell emelnünk Kovács Máté tevékenységét, aki két tanéven keresztül könyvtárörként az ifjúsági könyvtár felelőse volt. Hagyomány volt az iskolában a könyvtárörök számára, hogy nemcsak a kölcsönzést végezték, de gondot fordítottak egyéb könyvtárosi feladatokra is. Kovács Máté működése alatt a szakszerűség terén sokat fejlődött a könyvtár. Ekkor készült el a könyvtári munkában nélkülözhetetlen, új katalógus és az állomány nyilvántartásához elengedhetetlen leltár. A következő módon tudósított erről az évkönyv: „Ifjúsági könyvtárunkra ebben az évben nagy gondot fordítottunk. A könyvtár anyagát rendbeszedtük, újból megszámoztuk és a kötetést kívánó könyveket egyrészt beköttettük. A könyvtár törzskönyvét és cédulakatalógusát újraírtuk. Az ifjúság számára pedig kiterítve keretbe foglalható és a helyiség falára kifüggeszhető katalógusokat készítettünk, hogy minél több tanuló számára tanulmányozhatóvá és könnyen hozzáférhetővé tegyük.”⁵ Kovács Máté ifjúsági könyvtárról írt értékelése szerint „A könyvtár átszervezését és az új katalógus elkészítését befejeztük. ... Könyvtári órát tartottunk minden szombaton, délután az I–IV. osztálynak 2–3-ig, az V–VIII. osztálynak 3–4-ig. Tanulóink komoly érdeklődéssel fordultak könyvtárunk felé.”⁶ A heti egyszeri kölcsönzés ellenére népszerű lehetett a könyvtár a tanulók körében. A nyitvatartás rövidege miatt helyben olvasásra nem nagyon nyílt lehetőség. A kölcsönzésekről a harmincas évek elejéről rendelkezünk adatokkal. „A felső osztályosok könyvtárát 148 tanuló látogatta, kivettek 1752 könyvet, tehát egy tanulóra esik átlag 12 könyv.” Az alsó osztályosok könyvtárát 148 tanuló látogatta, kivettek 1752 könyvet, tehát egy tanulóra esik átlag 12 könyv.”

tályosok esetében „A könyvtárt 117 tanuló vette igénybe, a kivett könyvek száma 2236. Egy-egy tanuló átlag 19 könyvet vett ki.”⁷

1932/33-ban az összforgalom 5451 kölcsönzés volt, ami tanulónként 12 mű átlagot jelentett.⁸ A következő tanévben kölcsönöztek 3496 művet, „amiből az egyes osztályok egy-egy tanulója a következő átlag esik: I.o. 7, II.o. 6, III.o. 12, IV.o. 8, V.o. 4, VI.o. 12, VII.o. 31, VIII.o. 7 mű.”⁹

A gimnáziumban 1895/96-tól olvasóköri is működött, ahol a tagok tagdíjából folyóiratokra fizettek elő és könyveket is vásároltak. Az igények növekedésével együtt járt a helyben olvasás feltételeinek megteremtése is. A harmincas évek közepétől minden nap délután 3-tól 6 óráig nyitva állt az olvasóterem.

Említést kell még tennünk a könyvtárak használatával kapcsolatban arról is, hogy az iskola a tanári könyvtár értékes állományát a város lakossága számára is elérhetővé tette. Az 1926/27-es tanév értesítője tudatja velünk, hogy „A könyvtár állománya 4962 mű 7460 kötetben. Az intézet 20 tudományos és részben szépirodalmi folyóiratot járattott. A tanári könyvtár tanulmányi célokra az intézet által megállapított feltételek mellett a művelt közönségnek is rendelkezésére állott és fog állani a jövőben is.”¹⁰ Az iskolai könyvtári feladat mellett a közművelődési funkció, a városi nyilvánosság fenntartása 1944-ig tartott.

A könyvtári rendszerező munka mellett Kovács Máté magyar és francia szakos tanárként aktívan részt vett a város kulturális életében. Az 1931/32-es tanévben „rendezett egy dísztáborozást és egy kultúrtáborozást, ahol megnyitókat mondott.”¹¹ Az iskola líceális előadássorozatában *Az írói egyéniség és a modern szépirodalom* címmel tartott előadást. Nyíregyháza 1933. márciusi ünnepén beszédet mondott; a Bessenyei Kör szervezésében az Arany-émlékünnepen felolvasta az *Arany János lelki fejlődése* című tanulmányát. Vetített képes előadást tartott a Bessenyei Kör líceális szakosztályában *A francia gótika remekei* címmel. Ezekon kívül 1933 áprilisában a szülői értekezleten *Hogyan tanuljunk?* címmel szabadelőadást tartott.¹²

A következő tanév évkönyvéből tudjuk meg Kovács Máté további tisztségeit: „a nyíregyházi Rotary Club titkára, a debreceni Nyári Egyetemi tanfolyam titkára, a nyíregyházi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabolcs vezér bajtársi törzsének törzsfője, a Szabolcsi Szemle szerkesztőbizottságának tagja.”¹³

A Felsőkereskedelmi Iskolában

A Kossuth Lajos Gimnáziumban eltöltött három tanév után 1934 szeptemberétől a Nyíregyházi Felsőkereskedelmi iskolában helyettesítő tanárként magyar, francia, német nyelvet, valamint történelmet és kereskedelmi ismereteket tanított 1935. február 15-éig. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 47980/1934.V. A.2. sz. megválasztását jóváhagyó leirata azonban számára nézve „több súlyos megterhelést jelentést kikötést” tartalmazott, amelyek megváltoztatását kérvényezte a polgármesternek és az iskola felügyelőbizottságának címzett. 1935. január 6-án kelt írásában:

„Kérésem támogatására megemlítem, hogy az eredeti választási jegyzőkönyvben foglalt feltételeknek készséggel eleget teszek és a francia kereskedelmi levelezésből kívánt kiegészítő képesítést még e tanév végéig meg fogom szerezni. Azon-

ban a VKM-nek az az óhaja, hogy jelenlegi két szaktárgyam és a már említett francia kiegészítő képesítés mellé még német nyelv és irodalomból is középiskolai tanári oklevelet szerezzek, rámnézve évek hosszú során át súlyos anyagi megterhelést és mintegy 3-4 szolgálati év elvesztését jelentené. Ugyanis az egyetemi tanulmányok költségei (tandíj, vizsgadíj, jegyzetek stb.) évente mintegy 500 pengőt tennének ki, ami tekintve, hogy egész évi illetményem a lakbérrel együtt sem éri el a 2000 pengőt, évi jövedelemnek mintegy 25%-át emésztene fel, s csaknem lehetetlenné tenné számomra a megélhetést. Súlyosbítja a helyzetet az, hogy a VKM a rendes tanárrá való kinevezésemet az említett feltételek teljesítésétől teszi függővé, ami eddigi szolgálati éveim betudásával remélhetőleg nemsokára esedéksé váló kinevezésemet körülbelül 4 évvel tolná ki. Ez a megoldás rámnézve azt eredményezné, hogy a mai átlagos 4 esztendő helyett mintegy 8 évet kellene helyettes tanárként eltöltenem. Terhet jelentene ez az iskolának is, mivel a helyettes tanár javadalmazását teljes egészében a város fedezi.”¹⁴

Kovács Máté a budapesti közgazdasági egyetemre beiratkozott és sikerrel kolokvált, ezáltal a tanév végére az előírt kiegészítő oklevelet franciából meg tudta szerezni. Ezért az iskola 1935. január 15-én megtartott felügyelő bizottsági ülésén a jegyzőkönyv rögzítette, hogy előterjesztést fognak benyújtani a VKM-hez, hogy „tekintsen el a második feltétel betartásától, mert egyrészt Kovács Máté megvásárlásánál a felügyelőbizottság és a városi képviselőtestület csak a francia képesítést kötötte ki, másrészt a német kiegészítő vizsgálat letevése szinte megoldhatatlan probléma elé állítaná a kötelességét példásan végző tanárt. ... Felügy.biz. inkább azt tartaná szükségesnek, ha az órabeosztás mégis kívánatosná tenné, hogy ő németet tanítson, akkor töltsön pár hónapot külföldi tanulmányúton a német nyelvnek még tökéletesebb elsajátítása végett, miután a modern nyelvből didaktikai képesítése már meg van.”¹⁵

Ezt követően rövid időn belül megoldás született a megbecsült pedagógus továbbbi sorsát illetően: a VKM kinevezte Kovács Mátét a debreceni állami Fazekas Mihály reáliskolához (ahol valaha tanulmányait folytatta) helyettes tanárnak. Ezért a nyíregyházi városi Felsőkereskedelmi Iskolánál betöltött helyettes tanári állásáról 1935. február 11-ével lemondott. Levelében megköszönte kollégáinak a megértő támogatást, szeretetet, amelyet minden alkalommal tapasztalt. „A városi Felső Kereskedelmi Iskolában mind a tananyag, mind a tanítás módszere tekintetében rövid működésem alatt is sok újat és értékeset tanultam, és meggyőződésem, hogy itt szerzett pedagógiai tapasztalataimnak későbbi pályámon is használt látom.”¹⁶

Az áthelyezés az oktatás szervezésében egy kis zavart okozott, mivel a tanév során már új oktató beállítása nehézségekbe ütközött. Ettől eltekintve az iskola is és Kovács Máté is elismeréssel emlékezett meg az együtt töltött hónapokról.¹⁷ Óráit szétosztották „úgy, hogy az I. évf. magyar óráját dr. Marssó József, a ker. ismeret órát Hasznos Imre... , az I. évf. történelem óráját dr. Mérei Ferenc vette át, míg a francia órákat Margócsy Erzsébet okleveles francia-szakos tanárnő” kapta meg.¹⁸

* * *

Összegzés

Az adatok ismeretében megállapítható, hogy a város életében fontos kulturális szerepet betöltő, humán szellemiséget sugárzó *Kossuth Gimnáziumban a korabeli iskolai könyvtári kultúra igényes megvalósulását követhetjük nyomon*. Megteremtését elősegítették azok a kiváló, Nyíregyháza művelődéstörténetének napjainkig nagyra értékelt tanáregyeniségei, akik közül írásunkban csak néhányat említhetünk. Meghatározóak voltak vizsgált korszakunkban az igazgatók: Moravszky Ferenc (1920–26), dr. Vietorisz József (1926–28), Teltsch Kornél (1928–1932), Zsolnai (Cwick) Vilmos (1933–1944), a tanári kar, a könyvtárak őrői közül a kiemelkedő francia szakos Gacsályi Sándor és „a kemény szigorral, de ugyanakkor jó kedéllyel egyszerre tanító tanár ideális típusát” megtestesítő Kovács Máté.¹⁹

Kovács Máté emlékét a Nyíregyházi Főiskola Könyvtár és Alkalmazott Informatika Csoportja megőrzi. Hallgatóink közül néhányan szakdolgozat formájában foglalkoztak Kovács Máté munkásságával, Tóth Erzsébet főiskolai adjunktus vezetésével. Ezek a dolgozatok a következők:

1. Borbély Mária: Kovács Máté munkássága az egyetemi katedrán. Nyíregyháza, 2002. 30 p.
2. Váradi Tamás: Tudós könyvtárosok könyvtárépítő tevékenysége a Debreceni Egyetemi Könyvtárban: Kovács Máté munkássága. Nyíregyháza, 2004. 55 p.
3. Szabó Szilvia: Kovács Máté munkássága és nyíregyházi kapcsolatai. Nyíregyháza, 2005. 35 p.

Születésének 100. évfordulójára a „Magyar Tudomány Napja Nyíregyházán” rendezvény keretében 2006. november 14-én emlékórát tartott Szerafinné Szabolcsi Ágnes főiskolai docens. Az előadás során a hallgatók megismerhették Kovács Máté életútját, nyíregyházi éveit, valamint a Kovács Máté Alapítvány tevékenységét.

JEGYZETEK

- 1 Blaskóné Brösztl Márta: A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium könyvtárának története a kezdetektől napjainkig 1843–2003. In: Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye könyvtártörténetéből 2. (Szerk. Futaky László, Gerő Gyula) Nyíregyháza. MZSMVK. 2005. 121–138. p.
- 2 A Nyíregyházi Ág. Hitv. Ev. Főgymnasium „IV-dik Értesítője az 1899–1900-ik iskolai évről, Nyíregyháza, 1900. 177. p. Idézi: Blaskóné i. m. 12. p.
- 3 Uo.
- 4 Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 74. értesítője az 1934/35. tanévről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1935. 91. p.
- 5 Uo.
- 6 Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 73. értesítője az 1933/34. évről. (szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1934.75. p.

7. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 70. értesítője az 1930/31. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1931. 39. p.
8. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 72. értesítője az 1932/33. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1933. 70. p.
9. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 73. értesítője az 1933/34. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1934. 75. p.
10. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 66. értesítője az 1926/27. tanévről. (Szerk. Vietorisz József) Nyíregyháza, 1927. 11. p.
11. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 71. értesítője az 1931/32. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1932. 29. p.
12. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 72. értesítője az 1932/33. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1933. 70. p.
13. Az Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Gymnasium 73. értesítője az 1933/34. évről. (Szerk. Zsolnai Cwick Vilmos) Nyíregyháza, 1934. 22. p.
14. SZSZBML VIII. 57.B. 1935. I. 6. A Nyíregyházi Széchenyi Közgazdasági Szakközépiskola iratai.
15. SZSZBML VIII. 58.B. I. 1918–1935. 45/1935.
16. SZSZBML VIII. 58.B. 4. doboz 1935/c/I. B. 20. pall.
17. SZSZBML VIII. 57.B. 1935. I. 6. A Nyíregyházi Széchenyi Közgazdasági Szakközépiskola iratai.
18. SZSZBML VIII. 57. 1935. I. 6. 109/1935.
19. Margócsy József: A Kossuth Gimnázium szerepe Nyíregyháza életében. = Pedagógiai Műhely. 1982. 1. sz. 57–63. p.

Szerafinné Szabolcsi Ágnes

Földi Tamás
(1929–2007)

2007. január 31-én, életének 78. évében elhunyt Földi Tamás, akit elsősorban a tudományos tájékoztatás, a dokumentáció és az információpolitika szakembereként ismertünk könyvtáros körökben.

Földi Tamás 1929. február 13-án született Budapesten. Elemi és középiskolai tanulmányait itt végezte. 1948-tól 1952-ig a Közgazdaságtudományi Egyetem hallgatója politikai gazdaságtan szakon. Az egyetem után tanársegédként a Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságtörténeti Tanszékén oktatott, majd életpályája a könyvtárak felé kanyarodott.

1955–1960 között a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában főelőadó, azután tudományos munkatárs, végül csoportvezető. Egyetemi doktori fokozatát is ebben az intézményben szerezte meg 1958-ban, annak ellenére, hogy kutatómunkájának félkész eredményei 1956-ban eltűntek. Doktori munkáját a magyarországi vasútépítésekről írta. Ezt lett volna a témája a – sajnos, soha el nem készült – kandidátusi disszertációjának is. Érdekelte a tervgazdaságok lehetséges megreformálása, de a nyugat-európai gazdaságok nem ortodox marxista értelemben vett politikai-gazdaságtani vizsgálata is. Nem kedvelte az újkeletű matematikai-modellező közgazdaságtant.

1960 és 1973 között az MTA Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtárának könyvtárvezetője volt. 1965-től aktívan bekapcsolódott a FID munkájába, ahol elsősorban a társadalomtudományi információ kérdéseivel foglalkozott, gyakran közgazdasági vetületben, ahogy például *A társadalomtudományi információ és a rendszerváltás Kelet-Európában, különös tekintettel Magyarországra* című, a TMT-ben megjelent munkája is mutatja. Írásai mind a hazai, mind a nemzetközi könyvtári folyóiratokban megjelentek. A FID híreit többek között Földi Tamás írásaiból is követhettük. Majd a nagy múltú szervezet megszűnésének körülményeiről szintén ő tudósított bennünket 2001-ben. A közgazdasági információ tárgykörében nemcsak publikálási, hanem széles körű szerkesztői tevékenységet is kifejtett. Részt vett a dokumentációs osztályozás korszerűsítéséért folyó nemzetközi munkában. 1967-től a magyar társadalomtudományi osztályozás-szakértői delegáció vezetője, az MTA Közgazdaságtudományi Bizottságának titkára, az Országos Könyvtárügyi- és Dokumentációs Tanács Dokumentációs Tagozatának ügyvezető alelnöke, a FID Magyar Nemzeti Bizottság tagja, az Országos Osztályozási Bizottság tagja, a Tájékoztatástudományi Társaság vezetőségi tagja volt. Előadást tartott az 1972. évi magyarországi IFLA-konferencián. Tudományszervező munkája so-

rán az ETO rendszerének nemzetközi gondozását és képviselését is felvállalta. A 33-as osztály – Gazdaság. Közgazdaságtan – revíziójában különösen aktívan vett részt. Az ETO Consortium megalakulása óta tagja volt a tanácsadó testületnek. Könyvtár-politikai munkájára és emberi kvalitásaira jellemző, hogy hazai és nemzetközi könyvtári kapcsolatait haláláig ápolta.

Könyvtárosi munkája mellett folyamatosan és nagy szereettel foglalkozott a gazdaságtörténeti és gazdaságelméleti kérdésekkel. 1966-ban életre hívta az MTA angol nyelvű közgazdasági folyóiratát, az *Acta Oeconomica*t, „a nyugati kutatók sokáig egyetlen – a rendszerváltásig mindenképpen legtöbbször forgatott – Kelet-Európában kiadott angol nyelvű tájékoztatói forrását a 'reális szocializmus' világról. Hosszú éveken át az *Acta* az egyetlen olyan kelet-európai folyóirat, amelynek cikkeit a *Journal of Economic Literature* kivenetolja. A rendszerváltás előtt fiatal (és kevésbé fiatal) kutatót nemigen érhetet nagyobb megtisztelés, mint a cikkét publikálásra kérő telefonhívás az *Acta* szerkesztőségéből”.* A folyóirat a közép-európai és magyarországi gazdaságfejlődés, az átalakulás folyamatának elméleti és általános kérdései, a gazdaságpolitika, az ökonometria és a matematikai gazdaságtan, a világ gazdaságtan, az európai integráció, a munkagazdaságtan, az ipargazdaságtan és iparfejlődés, valamint a pénzügyek és az üzleti gazdaságtan témakörei területéről közöl a mai napig is tanulmányokat. 1989 után a lap elsősorban a gazdasági átmenet közgazdasági kutatóinak fórumává vált.

1973-ban sikerült létrehozni a Közgazdasági Információs Csoportot, amelyet a szakmai berkekben KICS-ként ismernek, és általában olyan területen jelentek meg az intézmény munkatársainak anyagai, amelyek még csak formálódó vagy teljesen ismeretlen tárgyakkal keltettek feltűnést a magyar közgazdasági körökben, pl. a kelet-európai országok gazdasági helyzete, a Közös Piac, az atomenergia környezetvédelmi kérdései. Az, hogy az MTA főtitkára ennek a csoportnak az igazgatójává nevezi ki Földi Tamást, teljesen természetes. A KICS szakmai gárdája nemcsak sokszínű témáival, hanem formailag is újszerű íásaival lepi meg olvasóit. „A tanulmányokat [...] összefűzi egy közös szál: a progresszió melletti kiállás, a feltétel nélküli reformelkötelezettség és a szókimondás igénye. E pozitív vonásoknak azonban komoly áruk van. A tanulmányok a szerzők és a szerkesztők neve nélkül jelenhetnek meg, és viszonylag szűk körben terjeszthetők. A nyilvános fórumokon gyakran az eredeti tanulmányok megszelídített változata jelenhet csak meg, de néha az sem. A 'balhét', ha van, a KICS vezetője, Földi viszi el.”** Igazi iskolát teremtett. A különböző gondolkodású emberek jó hangulatú párbeszédének vagyunk képletesen és valóságosan is tanúi az igazgatói szoba foteljeiben.

A rendszerváltás után Földi Tamás a Politikai Tanulmányok Intézetének élére került, ahol lehetősége nyílt arra, hogy ismét hasznosítsa a könyvtárosi-dokumentalista és tudományszervezési ismereteit is.

Munkahelyein olyan szakembergárdát sikerült összekovácsolnia, amelynek tagjai a mai napig tartják a kapcsolatot egymással, sőt élő, valóban napi kötelék van közöttük. Óvón figyelték Földi Tamás utolsó küzdelmét is, amelyet a betegséggel vívott.

* Richter Sándor: Földi Tamás hetvenéves = Közgazdasági Szemle, 1999. április, 380. p.

** Uo. 380–381. p.

Kérdésekre Richter Sándor Földi Tamásról emlékezve a következőket mondta: „*En az új dolgok iránti teljes nyitottságát, gründolási hajlandóságát (lázát) és konszenzusteremtő képességét becsültem benne a legtöbbre, valamint a hallatlan munkabírását, vezetői kvalitását.*” Az új dolgok iránti érdeklődésére jellemző, hogy Földi Tamás blogot írt, de ezt is a saját módján: akkor, amikor mondanivalója volt. Igényes elemzések, visszaemlékezések olvashatók tőle (<http://folditamas.freeblog.hu/>). 2006. november 4-én a következő mondattal fejezi be aznapi sorait: „*Abbahagyom, majd később folytatom, most az egészségem foglalkoztat, megvan rá az okom.*”

Mindazok, akik ismerhették, barátságos, melegszívű, korrekt, segítőkész emberként találkozhattak vele. Intelligencia, felkészültség, kitartás és rendkívüli aktivitás jellemezte.

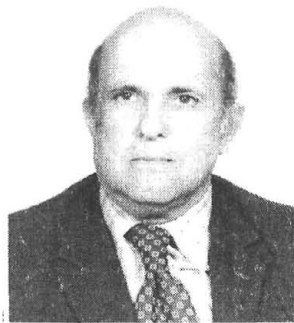
Kapcsolata sosem szakadt meg a könyvtárakkal. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára támogatására létrehozott Pro Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae Alapítvány felügyelő bizottságában vállalt szerepet. Halála nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi könyvtáros társadalom nagy vesztesége is.

Nyugodjék békében!

Barátné Hajdu Ágnes

Weisz Gábor (1935–2007)

Weisz Gábor 1935. március 29-én született Nyíregyházán. Kisgyermekkorát szülővárosában, Újfehértón és Debrecenben töltötte. A középiskolát már Budapesten végezte el. 1954 márciusától, a Művelődési Minisztérium öthónapos könyvtáros képző iskolájának elvégzése után a Pest Megyei Könyvtárba irányították. Aszódon, az igazi „hőskorszakban” kezdte el pályáját az alakulás és indulás minden nehézségével együtt. Katonáság után Dabason, majd családi okok miatt Vámosmikolán, illetve a Szobi Járási Könyvtárban dolgozott. A járás megszűnésével, 1970-ben került Vácra, a Városi – Járási Könyvtárba, ahol egészen nyugdíjazásáig, 1995 áprilisáig dolgozott, 1971-től volt az intézmény igazgatója.

Weisz Gábor ahhoz a generációhoz tartozott, amelyik a II. világháború utáni hazai könyvtári rendszer létrehozója, a hőskorszak szívós, fáradhatatlan munkatársa volt. Egész pályája Pest megyéhez, illetve és Váchoz kötődött, negyven évet szolgált itt a könyvtárak jobb és máig korszerű alapjainak lerakásáért. Ez az „alapjában véve magának való ember” – magát jellemezte így egyik írásában – mindig a közösségért dolgozott. Sokszor szigorú tekintete mögött derű és nyitottság la-

kozott. Véleményét soha nem rejtette véka alá, mindenki előtt nyílt volt és egyenes beszédű, legyen az hivatali főnök vagy beosztott kolléga. Úgy tartotta, hogy pályánk, a könyvtárosság kötelez; kötelez a jobb művelődési körülmények megteremtésére, az olvasók igényeinek kielégítésére, az őszinte beszédre. Szolgáltatnak tartotta a könyvtárosságot, és ugyanezt a felfogást elvárta munkatársaitól is. Igényessége a gyűjtemények építésében éppen úgy megmutatkozott, mint a múlt emlékeinek felkutatásában, megőrzésében és feldolgozásában. Józan megfontoltsága, szociális érzékenysége az értékek közvetítésének elkötelezettjeként kiemelte kortársai közül. És hallgattak is rá, a mindig szívesen segítőre.

Weisz Gábor az anyakönyvtár fejlesztésén túl, szívügyének tekintette a környező települések fejlesztését is, a területi ellátórendszer megszervezésének köszönhetően kiválóan tartott közgyűjtemények alakultak ki. Hasonlóan jó színvonalú iskolai könyvtári hálózatot épített ki Vác városában. A jelenleg is korszerűen és szakszerűen működő iskolai könyvtárak alapjainak lerakásában is jelentős szerepet vállalt.

Weisz Gábor mindig józan megfontolással közelítette meg a problémákat, nagy tájékozottsággal, társadalmi, szociális érzékenységgel és őszinteséggel.

Legkedvesebb szakterülete a történelem és a zene volt. Igazi humán gondolkodású, európai műveltségű szakemberként ismertük. Neki volt köszönhető, hogy a városi könyvtárban már az 1980-as évek elején önálló helyismereti, helytörténeti gyűjtemény jött létre, messze megelőzve a kor ilyen irányú kihívásait.

Pályafutása során számos szakmai cikke, tanulmánya jelent meg, ezek ma is megállják helyüket a szakirodalmi publikációk sorában.

Igazgatói tevékenysége idején olyan gyűjteményt alakított ki az intézményben, amely megalapozta azt, hogy ma már országosan is ismert és elismert a váci Katona Lajos Városi Könyvtár.

Weisz Gábor könyvtárosi életpályája során maradandót alkotott a magyar könyvtárügyben, maradandót alkotott Vác egyik meghatározó közgyűjteménye, a városi könyvtár alapjainak lerakásában, az intézmény felépítésében és időtálló működtetésében.

Munkásságának elismeréseként többször részesült rangos elismerésben, többek között 1979-ben kiváló népművelő címet, 1995-ben Szinyei József-díjat, 2003-ban Vác Város Művelődéséért kitüntetést kapott.

Emlékét megőrizzük, szellemi hagyatékát ápoljuk és továbbörökítjük.

A könyvszakma segédkönyvei

A könyvkereskedelmi képzés legújabb tankönyve

A könyvszakma segédkönyvei címmel jelent meg Pogány György tollából „A könyves szakképzés füzetei” sorozat 9. tagja. A szerző e tankönyvvel elsősorban a könyvszakmában, azon belül is a könyvkereskedelem szortiment és antikvár ágazatában dolgozók mindennapi munkájához szükséges tájékoztatási, tájékozódási forrásokat, segédeszközöket ismerteti.

Ahogy mondani szokták: hiánypótló mű született, hiszen e témakörnek ez idáig nem volt ilyen komplex, összefoglaló jellegű, minden részterületre kiterjedő kompendiuma.

Pogány György olyan szerteágazó témát választott, amelynek tartalma hatalmas, a felhasználható segédkönyvek száma óriási, a kínálat állandóan változik, az adatok folyamatosan frissülnek. Ennek fényében szűkítenie kellett az ismertett dokumentumok körét, úgy, hogy mégis minden típus bemutatásra kerüljön, és átfogó képet kaphassunk a könyvkereskedelem tájékozódási lehetőségeiről.

A tankönyv a könyvesbolti eladó, illetve az antikvárium szakeladó OKJ-s szakmák tananyagát tartalmazza. Az elkészült művet bátran használhatja mindkét könyvkereskedelmi ágazat kézikönyvként is, hiszen e két elkülönült szakma sajátos igényeit figyelembe veszi. A speciális tájékozódási eszközök köre egészen más a szortiment és az antikvár ágazatban, már csak a gyűjtött dokumentumok körét figyelembe véve (friss kiadású könyvek, illetve régi metszetek, térképek, képeslapok, bibliofil kiadványok, kották stb.), nem is beszélve az egyéb speciális ismeretekről (antikvárium kereskedelemnél az elfogadott piaci ár, a tulajdonos bejegyzései, esetleges dedikációk, a dokumentum állapota, gyakorisága stb.).

A kiadvány a könyvtári tájékoztatási eszközök klasszikus felosztását veszi alapul, de azokat sajátos szemszögből, a könyvkereskedelmi szakma szempontjából csoportosítja és vizsgálja. Ez a megközelítés teszi lehetővé, hogy a rendszerbe a hagyományos könyvtári tájékoztatási eszközökön (bibliográfiák, lexikonok, kézikönyvek stb.) kívül a könyvkereskedelem sajátos műfajai (kereskedelmi katalógusok, aukciós jegyzékek, könyves lapok) is természetes módon illeszkedjenek. A könyvkereskedelemben értelemszerűen nem a tájékoztatáson, hanem a tájékozódáson van a hangsúly: nem konkrét faktografikus kérdésekre keressük a választ elsősorban, hanem a kapható kiadványokról kell információkat szereznünk. Magától értetődik, hogy a szerző a Magyarországon használatos, magyar vonatkozású tájékoztatási eszközöket tárgyalja, a külföldi vonatkozásokra csak ott és csak annyiban tér ki, amennyiben azt a tananyag értelmezése feltétlenül megkívánja.

A könyvszakma segédkönyvei hét nagyobb témakör anyagát öleli föl. Az első részben, *A bibliográfiai és tájékoztatási alapismertetek* című fejezetben kapunk magyarázatot arra, mi a különbség és mi a hasonlóság a könyvtári és könyvke-

reszkedelmi tájékoztatás céljai, feladatai, eszközei között, és általános ismereteket kaphatunk a témáról. A második fejezet történeti áttekintést ad a tájékoztatási eszközökről, ez a jelenleg is használt forrástípusok (különböző típusú bibliográfiák, enciklopédiák, lexikonok stb.) kialakulásának okait, körülményeit mutatja be, segítségével válik érthetővé a tájékoztatási eszközök mai rendszere, a különböző formák célja és rendeltetése.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia retrospektív és kurrens rendszerét bemutató fejezetek részletezőek, erről a területről bőszeges információkat közöl az alkotó. Tény, hogy az antikváriusi munkában elengedhetetlen e könyvészetek ismerete, de mivel a témakör irodalma igen szerteágazó, érdemes lett volna a hangsúlyt magukra a könyvészetekre helyezni, s a történeti hátteret röviden ismertetni, vagy akár el is hagyni – utalva a témát feltáró forrásokra.

A következő fejezetekben már kimondottan az antikváriumi munka segéd-eszközeit veszi számba a könyv szerzője, a könyveken kívüli dokumentumtípusok bibliográfiáiról, egyéb bibliográfiai jellegű segédletekről (aukciós jegyzékek, lelőhelyjegyzékek stb.), valamint a könyves szakma faktografikus tájékoztatási eszközeiről ír. E három fejezet tartalmazza azokat a többletinformációkat, ismereteket, amelyekre speciálisan a könyvkereskedelemben dolgozóknak van szükségük. Röviden tájékozódhatnak is az antikváriusi ismeretek iránt érdeklődők, milyen speciális „gyűjtőkörrel” számolhatnak a vásárlók részéről – egy szűk szakterület irodalma, formai sajátosságok (pl. miniatűr könyvek), speciális kiadási változatok (első kiadások, sorszámozott kiadások) stb. –, s ezekről honnan tájékozódhatnak a kereskedők.

A szerző részletezően tárgyalja az alapvető forrásokat – keletkezésük okait, felépítésüket, használhatóságukat. A pusztá tényfelsoroláson kívül ugyanakkor számos olyan kultúrtörténeti adalékkal is szolgál, amelyek túlmutatnak egy középfokú tankönyv keretein. Utalásokat találunk a digitális, on-line adatbázisokra, tájékoztatási eszközökre is, ezek pontos elérhetőségét, adatait – nagyon helyesen – nem részletezi a könyv írója, hiszen folyton változó, bővülő és (sajnos, időnként) megszűnő lehetőségekről van szó. Hasznos lett volna viszont, ha a szerző általánosságban említést tesz a könyvesboltok, antikváriumok honlapjairól is: a jelenleg kereskedelmi forgalomban kapható kiadványok jelentős része megtalálható ugyanis ezen az internetes oldalakon.

A kiadvány „kézikönyvként” való használatát segíti a részletes név- és tárgymutató, amely jól eligazít a segédkönyvek halmazának bonyolult rendszerében. A tájékozódási források címeinek szövegekzi kiemelése is megkönnyíti a könyv kezelhetőségét.

Bár a szerző előszavában tankönyvként definiálja a kiadványt, ajánlható minden érdeklődő számára. Olyan kiindulási alapnak, kalauznak tekinthető, amelynek segítségével ezen a területen a kezdő lépéseket bárki – akár előzetes ismeretek nélkül is – megteheti: a téma alapismereteiben elmélyülve elsajátíthatja az önálló tájékozódáshoz szükséges kompetenciákat.

(Pogány György: A könyvszakma segédkönyvei. Bp., 2006. Hatágú Síp Alapítvány, 181 p. [A könyves szakképzés füzetei 9.]

(hk)

Kék vér, fekete tinta

Az utóbbi mintegy két évtized hazai művelődéstörténet-írásának egyik legjelentősebb vonulata a kora újkori (XVI–XVII. századi) udvari civilizáció összetett jelenségének kutatása. Az egykor volt udvari élet a maga teljességében csak interdiszciplináris keretek között vizsgálható, hiszen az „udvar” egyszerre szociológiai képződmény, a kulturális mecenatúra intézménye, az újkori szokásrendszer, etikett és mentalitás kialakítója, a tárgyiasult emlékek megőrzője és átörökítője, a politika formálója – hogy csak néhány jellemzőt említsünk. Nem csoda, hogy a művelődéstörténet megannyi módszertani újdonsága az udvari kultúra vizsgálata és kutatása során jelent meg. Az új szemléletű kultúrtörténet-írás célját R. Várkonyi Ágnes egy közelmúltban publikált tanulmányában (*Vázlat a művelődéstörténet helyzetéről*. In: *A művelődéstörténet problémái*. Szerk. Monok István. Bp. 2003, MTA Művelődéstörténeti Bizottsága) a következőkben foglalta össze: „A tágan értelmezett művelődéstörténet mint értékrendszerek története kerül az érdeklődés előterébe. A különböző korok műveltségét történeti kategóriaként értékörző és értékhordozó sajátosságaiban vizsgálják. Az a felismerés, hogy egy kulturális közeg értékrendszere rendkívül lassan változik, bizonyos elemeit pedig továbbadják egymásnak a korszakok, a hosszútávú folyamatokra terelte a figyelmet, kialakítva az életfelfogások, szokásrendek, magatartásformák, kommunikációs mechanizmusok, szerepek, konfliktusmegoldó készségek és interetnikus kapcsolatok története vizsgálatának új módszereit.”

Nem kétséges, hogy az R. Várkonyi Ágnes által mondottak különösen plasztikusan érzékelhetők és tanulmányozhatók a főúri művelődés egyik fontos területén, a könyves műveltségben. A hazai művelődéstörténet egyik központja ebből adódóan a '70-es '80-as évek fordulóján Szeged lett, ahol Keserű Bálint, majd Monok István irányításával kezdődtek el a magyarországi kora újkori könyves kultúrára vonatkozó komplex kutatások.

Az új szemléletű művelődéstörténeti kutatások egyfajta programadó kötete volt 1987-ben az R. Várkonyi Ágnes szerkesztésében megjelent *Magyar reneszánsz udvari kultúra* című tanulmánygyűjtemény, amelyben fórumot kaptak a különféle részterületek kutatói. Ugyanabban az esztendőben hagyta el a sajtót Norbert Elias munkája. *A civilizáció folyamata*. Ekkor kezdődött Elias magyarországi recepciója, amelynek keretében 2005-ben napvilágot látott *Az udvari társadalom* is. Nincs elegendő terünk, és nem is lenne sok értelme valamiféle Forschungsberichtet nyújtani két évtized hazai művelődéstörténeti szakirodalmáról, csupán jelezzük, hogy a különféle forráspublikációk és részletkérdéseket taglaló tanulmányok után immár egy enciklopédikus jellegű összegzés is napvilágot látott a magyar művelődésről; eddig hat kötetben búvárkodhatnak az érdeklődők a MAMŰL-ként emlegetett *Magyar művelődéstörténeti lexikon*ból, amely kiválóan példázza a hazai múlt felidézésében az interdiszciplináris szemléletet. De jelképezi azt is, hogy a művelődési folyamatok egészét interetnikus keretekben kell vizsgálni. Nem is

lehetne másként, legalábbis szűkebb térségünkben, a Kárpát-medencében biztosan nem. Elsősorban nem is azért, mert a XX. századi politikai átalakulások miatt az egykori egységes politikai–állami keret felbomlott, hanem mert eltérő etnikai gyökerű volt az udvari kultúrát kiépítő és megteremtő arisztokrácia. Soknyelvű volt, sokféle kulturális, vallási és családi hatás érte, azonban a közös államhoz, pontosabban az államot megtestesítő uralkodóhoz való közös tartozás tudata és az egységes, akkor még eredendően latin nyelvű erudíció, valamint a protestantizmus hatására ugyan éppen felbomló, ám mégis közös nyugati – latin – forrásokból merítő keresztény kultúra egységes tudatú és egységes erkölcsi értékrendet valló réteggé integrálta az arisztokráciát.

Ezt az egységes, ugyanakkor természetesen számos egyéni sajátosságot is felmutató főúri kultúrát mutatja be a most az Országos Széchényi Könyvtárban látható nemzetközi összefogással létrejött vándorkiállítás, a „*Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*” és az ahhoz kapcsolódó azonos című műves kiállítási katalógus. A vándorkiállítás Budapestre Zágráb, Pozsony és Túróc-szentmárton után érkezett, tőlünk pedig a fraknói várba, az Esterházy Múzeumba költözik.

Ma öt országhoz – Szlovénia, Horvátország, Ausztria, Magyarország, Szlovákia – tartozik a XVI–XVII. században a Habsburgok mint magyar királyok uralta terület, amelyet az utókor Királyi Magyarország néven emleget. A vándorkiállítás bemutatott könyvek és egyéb műtárgyak Horvátország, Ausztria, Magyarország és Szlovákia különféle gyűjteményeiből származnak, és ezekben az országokban mutatják be a kollekción. A szép kivitelű katalógus a magyar mellett angolul, németül, szlovákul és horvátul is napvilágot látott, és az egész vállalkozást koordináló Monok István írása mellett olvasható a kiadványban a Szlovák Nemzeti Könyvtár, a Horvát Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgatójának, valamint Esterházy Melindának az ajánlása is. A kötetet bevezető nagyívű tanulmányt Monok István jegyzi, dolgozatában kijelöli a térség kora újkori főúri könyvtárainak jelentőségét és szerepét a művelődés folyamatában, megállapítva, hogy azok a megszűnő budai királyi udvar szerepét vették át, a tékák elsősorban aktuális társadalmi, politikai, hadi vagy egyházi kérdések megoldásához jelentették az intellektuális háttérrel. A Királyi Magyarország főúri magánkönyvtárai együtt változtak a korrall, amely újabb és újabb kihívások elé állította a főurat éppen úgy, mint a polgárt vagy a földművest. Az alapvető kérdés az volt, hogyan, miként érhető el az ország egységének helyreállítása és a török kiűzése, illetve a felekezeti béke megteremtése.

Monok István tanulmányát követően a kilenc főúri bibliotékát, nevezetesen a Bibliotheca Zrinianát, a Valvasor-könyvtárat, a Bánffy-család gyűjteményét, a Nádasdyak pottendorfi könyves műveltségét, a Batthyányak németújvári kollekciónját, a Bibliotheca Esterhazyánát, a Pálffyak tékáját, a Thurzó-Illésházy családi könyvesháza és a Révay-család olvasmányait ismertető írások kaptak helyet. A bemutatott bibliotékák között akad a hazai közönség számára jól ismert, mint például a Batthyány vagy Nádasdy téka, de van kevésbé közsismert is, mint például a XVII. századi szlovén nemzetiségű, ám németül alkotó, főúri származású polihisztor történetíró, az ifjúkorában Zrínyi Miklós parancsnoksága alatt a török ellen harcoló Janez Vajkard Valvasor. A nagy műveltségű arisztokrata nevezetes könyvtára szolgáltatta a szellemi muníciót Valvasor Krajnát bemutató történeti munkáinak.

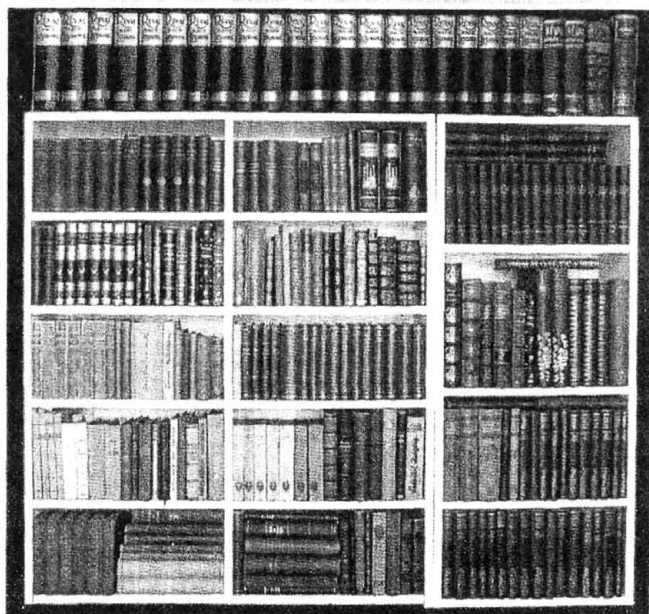
Közös e kollektciókban a korszerű európai szellemi áramlatokra történő reagálás, amely – mint Valvasor példájából is látható – a szűkebb közösség ügyét szolgálta. Ez a közös műveltség jelentette azt a mentális kapcsolódást, amely századokkal ezelőt is egyfajta szellemi egészségre transzformálta a soknemzetiségű Közép-Európát, vagy még szűkebben a Kárpát-medencét.

A kiállítási katalógusban a tanulmányokat követően a kiállított műtárgyak részletes leírása tanulmányozható. Természetesen elsősorban könyveket és különféle írásos dokumentumokat láthatunk a tárlókban, de akadnak szép számmal egyéb műtárgyak – festmények, metszetek, földgömbök, numizmatikai emlékek, fegyverek is. Az eredeti tárgyak mellett egy rekonstrukció is megismerhető az Országos Széchényi Könyvtárban, nevezetesen egy olvasókeréké, amelynek tervét Simon Levente készítette és Bordás László volt a kivitelezője, és amely azt tanúsítja, hogy a kora újkori intellektuális megújulás a szellemi eszközszerét is alaposan megváltoztatta. Így a kiállított tárgyak az olvasókerékkel együtt adnak hű képet az egykori udvari műveltség e fontos szeletéről, a könyves műveltségről. És aki a főúri műveltség egy másik szegmensére is kíváncsi, javasoljuk, látogasson el az Iparművészeti Múzeumba, ahol az Esterházy-kincseket bemutató kiállítás keretében a XVII. században kialakuló főúri gyűjtemények, a mai múzeumok elődjének, az udvari kincstárnak remekműveit láthatja.

(Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700. Szerk. Monok István. Bp. 2006, OSZK. 179 p.)

Pogány György

A KÖNYVES SZAKKÉPZÉS FÜZETEI

Pogány György

A KÖNYVSZAKMA SEGÉDKÖNYVEI

Hatágú Síp Alapítvány
Budapest, 2006.

3K
3K 3K 3K
3K 3K